

www.turkishstudies.net/religion

Turkish Studies - Comparative Religious Studies

eISSN: 2667-5544

Research Article / Araştırma Makalesi

ANKARA SCIENCE
UNIVERSITY

A General Overview of Adel Kamel's Life and Works*

Âdil Kâmil'in Hayatına ve Eserlerine Genel Bir Bakış

İbrahim Kılınçer** - Abdulkadir Bayam**

Abstract: The modern Arabic novel is considered relatively new when compared to the novel in Western literature. The reforms carried out by the scholarship students sent abroad by the Governor of Egypt, Muhammad Ali Pasha (d. 1849), upon their return to their countries, paved the way for the Arabic novel to yield its first fruits. These early examples, which contained only one or a few elements of the novel, were quite far from the perception and structure of the Western novel. Although authors produced works in the modern novel genre, the lack of sufficient studies on them has prevented some writers from taking their deserved place in the literary world. The Egyptian writer Adel Kamel (1916-2005) is one of these figures. The aim of this study is to outline the developmental stages of the modern Egyptian novel and to introduce Adel Kamel, one of the prominent figures of the modern Arabic novel, in our country, while providing summary information about his life, literary style, and works. In the introduction part of the study, Kamel's life and works are discussed in light of the information provided in the articles and columns written about the author. The author's interest in literature is examined within the context of the "Harafîsh" community. In addition, the author's novel *Melik min shu'â'*, which focuses on ancient Egyptian history, and his novel *Millîm el-Ekber*, written during World War II, are included in the scope of the study, and summary information is given about his works in the field of theater. His film adapted for the cinema is evaluated in terms of its plot similarity to his other works. The study concludes with a general conclusion about the author and a brief evaluation of the language, style, and common aspects of his works

Keywords: Egypt, Adel Kamel, Modern Arabic Novel, Harâfîş, Melik min shu'â', Millîm el-Ekber

* This study is derived from the doctoral dissertation titled '*An Analysis of the Novel Named Âdil Kâmil ve Melik Min Şu'â'*'.

Bu çalışma, "Âdil Kâmil ve Melik Min Şu'â' adlı romanın analizi" başlıklı doktora tezinden derlenmiştir.

** Corresponding Author: Lecturer Dr., Yozgat Bozok University, Faculty of Theology, Department of Basic Islamic Sciences, Department of Tafsir

Sorumlu Yazar: Öğr. Gör. Dr., Yozgat Bozok Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Tefsir Ana Bilim Dalı

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-7289-5382>

ibrahim.kilincer@yobu.edu.tr

** Prof. Dr., Erciyes University, Faculty of Theology, Department of Basic Islamic Sciences, Arabic Language and Rhetoric Prof. Dr., Erciyes Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Arap Dili ve Belagati Ana Bilim Dalı

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-9282-1815>

abayam@erciyes.edu.tr

Cite as/ Atıf: Kılınçer, İ., & Bayam, A. (2026). A general overview of Adel Kamel's life and works / Âdil Kâmil'in hayatına ve eserlerine genel bir bakış. *Turkish Studies-Comparative Religious Studies*, 21(Ö1), 1707-1743. [Special Issues Dedicated to Prof. Dr. Mahmut Özer]. Ankara Bilim University Publications. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.94261>

Received/Geliş: 04 May/Mayıs 2026

Accepted/Kabul: 15 September/Eylül 2026

Published/Yayın: 20 September/Eylül 2026

Checked by plagiarism software

Öz: Modern Arap romanı, Batı edebiyatındaki romanla mukayese edildiğinde oldukça yeni sayılır. Mısır valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın (ö. 1849) yurt dışına gönderdiği burslu öğrencilerin ülkelerine döndükten sonra gerçekleştirdikleri ıslahatlar, Arap romanının ilk meyvelerini vermesine zemin hazırlamıştır. Roman unsurlarından yalnızca birini veya birkaçını barındıran bu ilk örnekler, Batı'daki roman algısı ve yapısından oldukça uzaktır. Yazarların modern anlamda roman türünde eserler kaleme almalarına rağmen haklarında yeterince çalışma yapılmaması, edebiyat dünyasında hak ettikleri yeri alamamalarına yol açmıştır. Mısırlı Âdil Kâmil (1916-2005) de bu isimlerden biridir. Bu çalışmanın amacı, modern Mısır romanının gelişim evrelerini sıralamak, modern Arap romanının önemli simalarından Âdil Kâmil'i ülkemizde tanıtmak; hayatı, edebi yönü ve eserleri hakkında özet bilgi sunmaktır. Çalışmanın giriş kısmında, yazar hakkında kaleme alınan makale ve köşe yazılarından hareketle Kâmil'in hayatı ve eserleri ele alınmıştır. Yazarın edebiyata olan ilgisi ise "Harâfiş" topluluğu bağlamında incelenmiştir. Ayrıca, yazarın antik Mısır tarihini konu alan romanı *Melik min şu'â'* ve II. Dünya Savaşı sırasında kaleme aldığı *Millîm el-Ekber* romanı da çalışma kapsamına alınmış, tiyatro alanında kaleme aldığı eserler hakkında özet bilgiler verilmiştir. Sinemaya uyarlanan filmi, konusu bakımından diğer eserleriyle benzerliği noktasında değerlendirilmiştir. Çalışma, yazar hakkında genel bir sonuç ve onun eserlerindeki dil, üslup ve ortak yönlerine dair kısa bir değerlendirme bölümüyle tamamlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mısır, Âdil Kâmil, Modern Arap Romanı, Harâfiş, Melik min shu'â', Millîm el-Ekber

Structured Abstract:

The study examines the life, literary interests, and works of Adel Kamel, one of the prominent representatives of the modern Arabic novel. First, it briefly summarizes the novelist's life and discusses his interest in literature within the context of the *Harafish* group, which included figures such as Naguib Mahfouz. In the section addressing Adel Kamel's works, the study introduces his novels *Malik min Shu'a'* and *Millim al-Akbar* with summaries, but it does not analyze them in terms of narrative techniques. His short stories are examined by providing information about their publication venues and themes, while his theatrical works are discussed in terms of subject matter and thematic content.

Compared with the novel in the West, the modern Arabic novel is considered relatively recent. Novel as a literary genre in Arabic literature emerged particularly through the reforms carried out by students sent abroad on scholarships by the Egyptian governor Mehmet Ali Pasha, upon their return to Egypt. Through efforts aimed at social and cultural life—such as the introduction of printing presses, newspapers, schools, and translation activities—the Arabic novel began to produce its first works. This new literary genre was not easily accepted, especially by the intellectual elite, in comparison to poetry, which held unquestioned value and primacy in Arab culture and literature. Initially regarded as a means of passing the time and entertainment, and mainly attracting the interest of the middle class, the novel gradually gained recognition among Arab intellectuals through the translation of world classics into Arabic and the involvement of professionals such as doctors, lawyers, and journalists in writing novels. The publication of *Zaynab* (1914) by Hussein Haykal—considered the first example of this literary genre—under a pseudonym in a newspaper can be seen as an indication that this perception, although weakened, persisted. Until *Zaynab*, the primary purpose of stories and novels was seen as instruction and entertainment.

The political developments that shaped the Arabic novel include World War I (1914–1918), the 1919 Revolution, and the events that followed, which began after the transformation of the novel, so to speak, from didactic discourse to modern narrative. During this period, the novel came to rival poetry—long regarded as the most prestigious genre in Arabic literature since the pre-Islamic (*Jahiliyyah*) period—and, in a sense, took its place. In this turbulent era, the tendency of intellectuals to express their ideas indirectly through novels contributed to the shift in the center of gravity in Arabic literature from poetry to the novel. Adel Kamel, one of the important representatives of the modern Arabic novel, is a significant writer of its developmental period. Studies conducted in our country, Kamel only by name, and no dedicated research about him exists. Addressing his works in terms of genre and content—beyond merely mentioning his name in theses on modern Arabic literature—will contribute both to the field of the modern Arabic novel in general and to Egyptian literature in particular. Including the *Harafish* group, of which Kamel was one of the founders, within the scope of this study may also introduce a new concept into the academic literature.

This study has attempted to compile information about his life and present it briefly. However, because Kamel gave up writing and moved to the United States toward the end of his life, his biography could not be examined in detail. His novels *Malik min shu'a'* and *Millim al-Akbar* were analyzed within the scope of the study, and each was found to have distinct significance. His first novel was awarded first prize by the Arabic Language Academy in 1943, while Naguib Mahfouz came second in the same competition. In this novel, Kamel explores the life of the ancient Egyptian pharaoh Akhenaten within the framework of politics, the military, and religion. This work, in which Kamel successfully weaves together themes ranging from historical knowledge to philosophy, from human and social psychology to the history of religions, is considered one of the foundational works of the modern Arabic novel.

Kamel's second novel, *Millim al-Akbar*, stands out with its preface, which includes his thoughts on various topics and his critiques of Arabic literature. Prominent literary figures of the period, including Sayyid Qutb, wrote evaluative essays on this novel. The translation of the work into English in 2020 under the title *The Magnificent Conman of Cairo* highlights its significance.

Apart from his work *al-Ba'z ya 'ish marratayn*, which was adapted for cinema, Adel Kamel used a classical (*fusha*) language in his other works. As in his play *Antara and Anjah*, it is most likely that his language was later adapted from classical Arabic into colloquial form. In his novels, Kamel addressed themes such as generational conflict, revolution, and war, reflecting the political events of his time. Rather than presenting these themes directly, he preferred to explore them through the life of a peace-seeking king in *Malik min Shu'a'*. In *Millim al-Akbar*, the general condition of Egypt during World War II is strongly felt. His short stories are

characterized by a more symbolic language, while the work adapted for the screen is considered to be derivative.

In conclusion, Adil Kamel was a versatile writer who began his literary career with playwriting and produced works in various genres. His growing skepticism about the value and function of literature, along with the rejection of his work in a competition organized by the Arabic Language Academy, appear to be the two main reasons that led him back to his primary profession. This demonstrates that the modern Arabic novel did not develop in tandem with literary criticism and that modern Arabic novels were often evaluated within the framework of classical Arabic sources. Adil Kamel thus stands as a concrete example of this misjudgment.

Keywords: Egypt, Adel Kamel, Modern Arabic Novel, Harâfiş.

ملخص منظم:

تتناول الدراسة حياة عادل كامل واهتماماته الأدبية وأعماله، باعتباره أحد أبرز ممثلي الرواية العربية الحديثة. وتبدأ الدراسة بإيجاز موجز لحياة الروائي، وتناقش اهتمامه بالأدب في سياق مجموعة «الهرفيش»، التي ضمت شخصيات مثل نجيب محفوظ. وفي القسم الذي يتناول أعمال عادل كامل، تقدم الدراسة روايته «مالك من شعاع» و«المليم الأكبر» مع ملخصات لهما، لكنها لا تحللها من حيث التقنيات السردية. وتبحث قصصه القصيرة من خلال تقديم معلومات عن أماكن نشرها وموضوعاتها، بينما تُناقش أعماله المسرحية من حيث الموضوع والمحتوى الموضوعي.

بالمقارنة مع الرواية في الغرب، تُعتبر الرواية العربية الحديثة حديثة العهد نسبياً. فقد ظهرت الرواية كنوع أدبي في الأدب العربي بشكل خاص من خلال الإصلاحات التي نفذها الطلاب الذين أرسلهم الحاكم المصري محمد علي باشا للدراسة في الخارج بفضل المنح الدراسية عند عودتهم إلى مصر. ومن خلال الجهود التي استهدفت الحياة الاجتماعية والثقافية — مثل إدخال المطابع والصحف والمدارس وأنشطة الترجمة — بدأت الرواية العربية في إنتاج أول أعمالها. لم يُقبل هذا النوع الأدبي الجديد بسهولة، خاصةً من قبل النخبة المثقفة، مقارنةً بالشعر الذي كان يتمتع بقيمة وأسبقية لا جدال فيهما في الثقافة والأدب العربيين. بعد أن كانت تُعتبر في البداية وسيلةً لتمضية الوقت والترفيه، وتجذب اهتمام الطبقة الوسطى بشكل أساسي، اكتسبت الرواية تدريجياً اعترافاً بين المثقفين العرب من خلال ترجمة كلاسيكيات الأدب العالمي إلى اللغة العربية، ومشاركة مهنيين مثل الأطباء والمحامين والصحفيين في كتابة الروايات. ويمكن اعتبار نشر رواية «زينب» (1914) لحسين هيكل التي تُعتبر أول مثال لهذا النوع الأدبي — تحت اسم مستعار في إحدى الصحف، دليلاً على أن هذا التصور، رغم ضعفه، كان لا يزال سائداً. فحتى ظهور «زينب»، كان الغرض الأساسي من القصص والروايات يُنظر إليه على أنه التثقيف والترفيه.

ومن بين التطورات السياسية التي شكلت الرواية العربية: الحرب العالمية الأولى (1914-1918)، وثورة 1919، والأحداث التي تلت ذلك، والتي بدأت بعد تحول الرواية، إن جاز التعبير، من الخطاب التربوي إلى السرد الحديث. خلال هذه الفترة، أصبحت الرواية منافسة للشعر — الذي طالما اعتُبر النوع الأدبي الأكثر شهرة في الأدب العربي منذ العصر الجاهلي — وحلت محله، بمعنى ما. في هذه الحقبة المضطربة، ساهم ميل المثقفين إلى التعبير عن أفكارهم بشكل غير مباشر من خلال الروايات في تحول مركز النقل في الأدب العربي من الشعر إلى الرواية. ويُعد عادل كامل، أحد أهم ممثلي الرواية العربية الحديثة، كاتباً بارزاً في فترة تطورها. وبالنظر إلى الدراسات التي أجريت في بلدنا، فإن اسم «كامل» يرد فقط اسمياً، ولا توجد أي أبحاث مخصصة عنه. إن تناول أعماله من حيث النوع والمضمون — بدلاً من الاكتفاء بذكر اسمه في الأطروحات حول الأدب العربي الحديث — سيسهم في مجال الرواية العربية الحديثة بشكل عام، وفي الأدب المصري بشكل خاص. كما أن إدراج مجموعة «الهرفيش»، التي كان كامل أحد مؤسسيها، ضمن نطاق هذه الدراسة قد يضيف مفهوماً جديداً إلى الأدبيات الأكاديمية.

وقد سعت هذه الدراسة إلى تجميع معلومات عن حياته وعرضها بإيجاز. ومع ذلك، ونظراً لأن كامل توقف عن الكتابة وانتقل إلى الولايات المتحدة في أواخر حياته، لم يكن بالإمكان دراسة سيرته الذاتية بالتفصيل. وقد تم تحليل روايته «مالك من شعاع» و«المليم الأكبر» في نطاق هذه الدراسة، وتبين أن لكل منهما أهمية مميزة. فقد حازت روايته الأولى على الجائزة الأولى من أكاديمية اللغة العربية عام 1943، بينما حصل نجيب محفوظ على المركز الثاني في المسابقة نفسها. في هذه الرواية، يستكشف كامل حياة الفرعون المصري القديم أخناتون في إطار السياسة والجيش والدين. ويُعتبر هذا العمل، الذي نجح فيه كامل في نسج مواضيع تتراوح بين المعرفة التاريخية والفلسفة، ومن علم النفس البشري والاجتماعي إلى تاريخ الأديان، أحد الأعمال التأسيسية للرواية العربية الحديثة.

وتتميز رواية كامل الثانية، «مليم الأكبر»، بمقدمتها التي تتضمن أفكاره حول مواضيع متنوعة ونقده للأدب العربي. وقد كتب شخصيات أدبية بارزة في تلك الفترة، من بينهم السيد قطب، مقالات تقييمية عن هذه الرواية. وتؤكد ترجمة العمل إلى اللغة الإنجليزية عام 2020 تحت عنوان *The Magnificent Conman of Cairo* على أهميته.

وبصرف النظر عن عمله «البعش يعيش مرتين»، الذي تم تحويله إلى فيلم سينمائي، استخدم عادل كامل اللغة الفصحى في أعماله الأخرى. وكما هو الحال في مسرحيته *أنتارا وأنجيا*، فمن المرجح أن لغته قد تم تحويلها لاحقاً من اللغة العربية الفصحى إلى العامية. تتناول كامل في رواياته موضوعات مثل الصراع بين الأجيال، والثورة، والحرب، مما يعكس الأحداث السياسية في عصره. وبدلاً من عرض هذه الموضوعات بشكل مباشر، فضّل استكشافها من خلال حياة ملك يسعى إلى السلام في «مالك من شعاع». وفي «مليم الأكبر»، يتجلى بوضوح

الوضع العام لمصر خلال الحرب العالمية الثانية. وتتميز قصصه القصيرة بلغة أكثر رمزية، في حين يُعتبر العمل الذي تم تحويله إلى فيلم عملاً مشتقاً.

في الختام، كان عادل كامل كاتباً متعدد المواهب بدأ مسيرته الأدبية بكتابة المسرحيات وأنتج أعمالاً في أنواع أدبية متنوعة. ويبدو أن تزايد شكوكه حول قيمة الأدب ووظيفته، إلى جانب رفض عمله في مسابقة نظمها أكاديمية اللغة العربية، هما السببان الرئيسيان اللذان قاداه إلى العودة إلى مهنته الأصلية. ويظهر ذلك أن الرواية العربية الحديثة لم تتطور جنباً إلى جنب مع النقد الأدبي، وأن الروايات العربية الحديثة غالباً ما كانت تُقِيم في إطار المصادر العربية الكلاسيكية. وبذلك يُعدّ عادل كامل مثلاً ملموساً على هذا التقييم الخاطئ.

«الكلمات المفتاحية: مصر، عادل كامل، الرواية العربية الحديثة، «هرافيش»».

Résumé Structuré:

Cette étude examine la vie, les intérêts littéraires et l'œuvre d'Adel Kamel, l'un des représentants majeurs du roman arabe moderne. Elle commence par un bref résumé de la vie du romancier et aborde son intérêt pour la littérature dans le contexte du groupe *Harafish*, qui comptait parmi ses membres des personnalités telles que Naguib Mahfouz. Dans la partie consacrée aux œuvres d'Adel Kamel, l'étude présente ses romans *Malik min Shu'a* et *Millim al-Akbar* à l'aide de résumés, sans toutefois les analyser sous l'angle des techniques narratives. Ses nouvelles sont examinées à travers des informations sur leurs lieux de publication et leurs thèmes, tandis que ses pièces de théâtre sont abordées sous l'angle de leurs sujets et de leur contenu thématique.

Comparé au roman occidental, le roman arabe moderne est considéré comme relativement récent. Le roman, en tant que genre littéraire dans la littérature arabe, a notamment vu le jour grâce aux réformes mises en œuvre par les étudiants envoyés à l'étranger grâce à des bourses accordées par le gouverneur égyptien Mehmet Ali Pacha, à leur retour en Égypte. Grâce à des initiatives visant à dynamiser la vie sociale et culturelle — telles que l'introduction de l'imprimerie, des journaux, des écoles et des activités de traduction —, le roman arabe a commencé à produire ses premières œuvres. Ce nouveau genre littéraire ne fut pas facilement accepté, en particulier par l'élite intellectuelle, comparé à la poésie, qui jouissait d'une valeur et d'une primauté incontestées dans la culture et la littérature arabes. Initialement considéré comme un passe-temps et un divertissement, suscitant principalement l'intérêt de la classe moyenne, le roman a progressivement gagné en reconnaissance auprès des intellectuels arabes grâce à la traduction en arabe de classiques mondiaux et à l'implication de professionnels tels que des médecins, des avocats et des journalistes dans l'écriture de romans. La publication de *Zaynab* (1914) par Hussein Haykal — considéré comme le premier exemple de ce genre littéraire — sous un pseudonyme dans un journal peut être vue comme un signe que cette perception, bien qu'affaiblie, persistait. Jusqu'à *Zaynab*, l'objectif premier des récits et des romans était considéré comme étant l'instruction et le divertissement.

Parmi les événements politiques qui ont façonné le roman arabe, on peut citer la Première Guerre mondiale (1914-1918), la Révolution de 1919 et les événements qui s'ensuivirent, lesquels marquèrent le début de la transformation du roman, pour ainsi dire, d'un discours didactique en un récit moderne. Au cours de cette période, le roman en est venu à rivaliser avec la poésie — longtemps considérée comme le genre le plus prestigieux de la littérature arabe depuis la période préislamique (*Jahiliyyah*) — et, dans un certain sens, à prendre sa place. En cette époque tumultueuse, la tendance des intellectuels à exprimer leurs idées de manière indirecte à travers les romans a contribué au déplacement du centre de gravité de la littérature arabe, de la poésie vers le roman. Adel Kamel, l'un des principaux représentants du roman arabe moderne, est un écrivain majeur de cette période de développement. Les études menées dans notre pays ne mentionnent Kamel que de nom ; il n'existe aucune recherche qui lui soit spécifiquement consacrée. Aborder ses œuvres sous l'angle du genre et du contenu — au-delà de la simple mention de son nom dans des thèses sur la littérature arabe moderne — contribuera à la fois au domaine du roman arabe moderne en général et à la littérature égyptienne en particulier. L'inclusion du groupe *Harafish*, dont Kamel fut l'un des fondateurs, dans le champ de cette étude pourrait également introduire un nouveau concept dans la littérature universitaire.

Cette étude s'est efforcée de rassembler des informations sur sa vie et de les présenter brièvement. Cependant, comme Kamel a abandonné l'écriture et s'est installé aux États-Unis vers la fin de sa vie, sa biographie n'a pas pu être examinée en détail. Ses romans *Malik min shu'a* et *Millim al-Akbar* ont été analysés dans le cadre de cette étude, et chacun s'est révélé revêtir une importance particulière. Son premier roman a remporté le premier prix décerné par l'Académie de la langue arabe en 1943, tandis que Naguib Mahfouz

arrivait en deuxième position lors du même concours. Dans ce roman, Kamel explore la vie de l'ancien pharaon égyptien Akhenaton à travers les prismes de la politique, de l'armée et de la religion. Cette œuvre, dans laquelle Kamel parvient à mêler avec brio des thèmes allant des connaissances historiques à la philosophie, en passant par la psychologie humaine et sociale et l'histoire des religions, est considérée comme l'un des ouvrages fondateurs du roman arabe moderne.

Le deuxième roman de Kamel, *Millim al-Akbar*, se distingue par sa préface, qui rassemble ses réflexions sur divers sujets ainsi que ses critiques de la littérature arabe. D'éminentes figures littéraires de l'époque, dont Sayyid Qutb, ont rédigé des essais critiques sur ce roman. La traduction de l'œuvre en anglais en 2020 sous le titre *The Magnificent Conman of Cairo* souligne son importance.

À l'exception de son œuvre *al-Ba'z ya'ish marratayn*, qui a été adaptée au cinéma, Adel Kamel a utilisé une langue classique (*fusha*) dans ses autres œuvres. Comme dans sa pièce *Antara et Anjah*, il est fort probable que son langage ait été adapté par la suite de l'arabe classique vers la forme familière. Dans ses romans, Kamel a abordé des thèmes tels que le conflit générationnel, la révolution et la guerre, reflétant ainsi les événements politiques de son époque. Plutôt que de présenter ces thèmes de manière directe, il a préféré les explorer à travers la vie d'un roi en quête de paix dans *Malik min Shu'a'*. Dans *Millim al-Akbar*, la situation générale de l'Égypte pendant la Seconde Guerre mondiale est très présente. Ses nouvelles se caractérisent par un langage plus symbolique, tandis que l'œuvre adaptée à l'écran est considérée comme dérivée.

En conclusion, Adil Kamel était un écrivain polyvalent qui a débuté sa carrière littéraire par l'écriture de pièces de théâtre et a produit des œuvres dans divers genres. Son scepticisme croissant quant à la valeur et à la fonction de la littérature, ainsi que le rejet de son œuvre lors d'un concours organisé par l'Académie de la langue arabe, semblent être les deux principales raisons qui l'ont conduit à revenir à sa profession initiale. Cela démontre que le roman arabe moderne ne s'est pas développé de pair avec la critique littéraire et que les romans arabes modernes étaient souvent évalués à l'aune des sources arabes classiques. Adil Kamel incarne ainsi un exemple concret de cette erreur de jugement.

Mots-clés : Égypte, Adil Kamel, roman arabe moderne, Harâfiş.

Resumen Estructurado:

El estudio analiza la vida, los intereses literarios y la obra de Adel Kamel, uno de los principales representantes de la novela árabe moderna. En primer lugar, resume brevemente la vida del novelista y aborda su interés por la literatura en el contexto del grupo *Harafish*, del que formaban parte figuras como Naguib Mahfouz. En la sección dedicada a la obra de Adel Kamel, el estudio presenta sus novelas *Malik min Shu'a'* y *Millim al-Akbar* con resúmenes, aunque no las analiza en cuanto a técnicas narrativas. Sus relatos cortos se examinan proporcionando información sobre sus medios de publicación y sus temas, mientras que sus obras teatrales se analizan en función de su temática y contenido.

En comparación con la novela occidental, la novela árabe moderna se considera relativamente reciente. La novela como género literario en la literatura árabe surgió, en particular, a raíz de las reformas llevadas a cabo por los estudiantes enviados al extranjero con becas por el gobernador egipcio Mehmet Ali Pasha, tras su regreso a Egipto. Gracias a iniciativas dirigidas a la vida social y cultural —como la introducción de imprentas, periódicos, escuelas y actividades de traducción—, la novela árabe comenzó a producir sus primeras obras. Este nuevo género literario no fue aceptado fácilmente, especialmente por la élite intelectual, en comparación con la poesía, que gozaba de un valor y una primacía incuestionables en la cultura y la literatura árabes. Considerada inicialmente como un medio para pasar el tiempo y entretenerse, y que atraía principalmente el interés de la clase media, la novela fue ganando reconocimiento poco a poco entre los intelectuales árabes gracias a la traducción al árabe de clásicos mundiales y a la participación de profesionales como médicos, abogados y periodistas en la escritura de novelas. La publicación de *Zaynab* (1914), de Hussein Haykal —considerada el primer ejemplo de este género literario—, bajo un seudónimo en un periódico, puede interpretarse como un indicio de que esta percepción, aunque debilitada, persistía. Hasta *Zaynab*, se consideraba que el objetivo principal de los relatos y las novelas era la instrucción y el entretenimiento.

Entre los acontecimientos políticos que dieron forma a la novela árabe se encuentran la Primera Guerra Mundial (1914-1918), la Revolución de 1919 y los sucesos posteriores, que comenzaron tras la transformación de la novela —por así decirlo— de un discurso didáctico a una narrativa moderna. Durante este periodo, la

novela llegó a rivalizar con la poesía —considerada durante mucho tiempo el género más prestigioso de la literatura árabe desde la época preislámica (*Jahiliyyah*)— y, en cierto sentido, ocupó su lugar. En esta época turbulenta, la tendencia de los intelectuales a expresar sus ideas de forma indirecta a través de las novelas contribuyó al desplazamiento del centro de gravedad de la literatura árabe de la poesía a la novela. Adel Kamel, uno de los representantes más destacados de la novela árabe moderna, es un escritor relevante de su etapa de desarrollo. En los estudios realizados en nuestro país, Kamel solo aparece mencionado de pasada, y no existe ninguna investigación dedicada exclusivamente a él. Abordar sus obras en términos de género y contenido —más allá de la mera mención de su nombre en tesis sobre literatura árabe moderna— contribuirá tanto al campo de la novela árabe moderna en general como a la literatura egipcia en particular. La inclusión del grupo *Harafish*, del que Kamel fue uno de los fundadores, en el ámbito de este estudio también puede introducir un nuevo concepto en la literatura académica.

Este estudio ha intentado recopilar información sobre su vida y presentarla brevemente. Sin embargo, dado que Kamel abandonó la escritura y se trasladó a Estados Unidos hacia el final de su vida, no ha sido posible examinar su biografía en detalle. Sus novelas *Malik min shu'a'* y *Millim al-Akbar* se analizaron en el marco del estudio, y se constató que cada una de ellas tiene una importancia distintiva. Su primera novela fue galardonada con el primer premio de la Academia de la Lengua Árabe en 1943, mientras que Naguib Mahfouz quedó en segundo lugar en el mismo concurso. En esta novela, Kamel explora la vida del antiguo faraón egipcio Akenatón en el marco de la política, el ejército y la religión. Esta obra, en la que Kamel entrelaza con acierto temas que van desde el conocimiento histórico hasta la filosofía, pasando por la psicología humana y social y la historia de las religiones, se considera una de las obras fundamentales de la novela árabe moderna.

La segunda novela de Kamel, *Millim al-Akbar*, destaca por su prefacio, que recoge sus reflexiones sobre diversos temas y sus críticas a la literatura árabe. Destacadas figuras literarias de la época, entre ellas Sayyid Qutb, escribieron ensayos de valoración sobre esta novela. La traducción de la obra al inglés en 2020, bajo el título *The Magnificent Conman of Cairo*, pone de relieve su importancia.

Aparte de su obra *al-Ba'z ya'ish marratayn*, que fue adaptada al cine, Adel Kamel utilizó un lenguaje clásico (*fusha*) en sus demás obras. Al igual que en su obra teatral *Antara y Anjah*, es muy probable que su lenguaje se adaptara posteriormente del árabe clásico a la forma coloquial. En sus novelas, Kamel abordó temas como el conflicto generacional, la revolución y la guerra, reflejando los acontecimientos políticos de su época. En lugar de presentar estos temas de forma directa, prefirió explorarlos a través de la vida de un rey en busca de la paz en *Malik min Shu'a'*. En *Millim al-Akbar* se percibe con fuerza la situación general de Egipto durante la Segunda Guerra Mundial. Sus relatos cortos se caracterizan por un lenguaje más simbólico, mientras que la obra adaptada para la gran pantalla se considera derivativa.

En conclusión, Adil Kamel fue un escritor versátil que comenzó su carrera literaria escribiendo obras de teatro y produjo obras en diversos géneros. Su creciente escepticismo sobre el valor y la función de la literatura, junto con el rechazo de su obra en un concurso organizado por la Academia de la Lengua Árabe, parecen ser las dos razones principales que le llevaron a volver a su profesión principal. Esto demuestra que la novela árabe moderna no se desarrolló en paralelo a la crítica literaria y que las novelas árabes modernas solían evaluarse en el marco de las fuentes árabes clásicas. Adil Kamel constituye, por tanto, un ejemplo concreto de este error de juicio.

Palabras clave: Egipto, Adil Kamel, novela árabe moderna, Harâfiş.

结构化摘要：

本研究探讨了阿德尔·卡梅尔 (Adel Kamel) ——现代阿拉伯小说的杰出代表之一——的生平、文学兴趣及其作品。首先，本文简要概述了这位小说家的生平，并结合哈拉菲什 (Harafish) 文学群体的背景，探讨了他对文学的兴趣；该群体成员包括纳吉布·马赫福兹等人。在论述阿德尔·卡梅尔作品的章节中，本研究介绍了他的小说《*Malik min Shu'a'*》和《*Millim al-Akbar*》，并附有内容摘要，但并未从叙事技巧的角度对其进行分析。对于他的短篇小说，本研究通过提供其发表刊物和主题信息来进行考察；而对其戏剧作品，则从题材和主题内容方面进行讨论。

与西方的小说相比，现代阿拉伯小说被认为出现得相对较晚。作为阿拉伯文学中的一种文学体裁，小说的出现主要得益于埃及总督穆罕默德·阿里·帕夏派遣赴海外留学的学生，他们在获得奖学金归国后所推动的改革。通过旨在改善社会和文化生活的种种努力——例如引进印刷机、创办报纸和学校以及开展翻译活动——阿拉伯小说开始孕育出首批作品。与在阿拉伯文化和文学中拥有无可置疑的价值和主导地位的诗歌相比，这一新的文学体裁并未轻易被接受，尤其是知识精英群体。小说最初被视为消磨时间和娱乐的手段，主要吸引中产阶级的兴趣，但随着世界经典作品被翻译成阿拉伯语，以及医生、律师和记者等专业人士投身小说创作，小说逐渐在阿拉伯知识分子中获得了认可。侯赛因·海卡尔以笔名在报纸上发表的《扎伊纳布》（1914年）——被视为该文学体裁的首部作品——可被视为一种迹象，表明这种看法虽然已有所减弱，但依然存在。在《扎伊纳布》问世之前，故事和小说的主要目的被视为教化与娱乐。

塑造阿拉伯小说的政治发展包括第一次世界大战（1914–1918）、1919年革命以及随后的事件——可以说，正是这些事件促使小说从说教性话语转变为现代叙事。在此期间，小说开始与诗歌一较高下——诗歌自伊斯兰前（*Jahiliyyah*）时期以来一直被视为阿拉伯文学中最负盛名的体裁——并在某种意义上取代了其地位。在这个动荡的时代，知识分子倾向于通过小说间接表达思想，这促使阿拉伯文学的重心从诗歌转向了小说。阿德尔·卡梅尔作为现代阿拉伯小说的重要代表之一，是该发展时期的一位杰出作家。在我国开展的研究中，仅以卡梅尔之名提及，却未见任何专门针对他的研究。从体裁和内容角度探讨他的作品——而非仅仅在关于现代阿拉伯文学的论文中提及他的名字——将对现代阿拉伯小说领域（尤其是埃及文学）做出贡献。将卡梅尔作为创始成员之一的哈拉菲什（*Harafish*）流派纳入本研究范围，也有可能为学术文献引入一个新概念。

本研究试图整理有关他生平的信息并进行简要介绍。然而，由于卡梅尔晚年放弃了写作并移居美国，因此无法对其生平进行详细考证。本研究分析了他的小说《*Malik min shu'a'*》和《*Millim al-Akbar*》，发现这两部作品均具有独特的意义。他的第一部小说曾于1943年荣获阿拉伯语言学院一等奖，而纳吉布·马哈福兹在同一届比赛中获得二等奖。在这部小说中，卡梅尔以政治、军事和宗教为框架，深入探讨了古埃及法老阿肯那顿的一生。卡梅尔在这部作品中成功地将历史知识到哲学、从人类与社会心理学到宗教史等主题交织在一起，该作品被视为现代阿拉伯小说的奠基之作之一。

卡梅尔的第二部小说《米利姆·阿克巴尔》（*Millim al-Akbar*）以其序言尤为引人注目，其中包含了他对各类话题的见解以及对阿拉伯文学的批判。当时包括赛义德·库特布在内的多位著名文学家都曾为这部小说撰写过评论文章。该作品于2020年被译为英文，题为《开罗的伟大骗子》（*The Magnificent Conman of Cairo*），这进一步凸显了其重要性。

除曾被改编为电影的作品《*al-Ba'z ya'ish marratayn*》外，阿德尔·卡梅尔在其其他作品中均使用了古典阿拉伯语（*fusha*）。正如他的剧作《安塔拉与安贾》一样，他的语言很可能是在后来从古典阿拉伯语改编为口语形式的。在小说中，卡梅尔探讨了代际冲突、革命和战争等主题，反映了当时的政治事件。他并未直接呈现这些主题，而是更倾向于通过《来自舒阿的国王》（*Malik min Shu'a'*）中一位追求和平的国王的生平来探索这些主题。在《大米利姆》（*Millim al-Akbar*）中，二战期间埃及的整体状况令人感同身受。他的短篇小说以更具象征意味的语言为特色，而被改编为电影的作品则被视为衍生之作。

总而言之，阿德尔·卡梅尔是一位多才多艺的作家，他以戏剧创作开启文学生涯，并创作了多种体裁的作品。他对文学价值与功能的日益怀疑，加上其作品在阿拉伯语言学院举办的一场竞赛中遭到拒收，似乎是促使他回归本职工作的两大主要原因。这表明，现代阿拉伯小说的发展并未与文学批评同步，且现代阿拉伯小说往往是在古典阿拉伯文学的框架内被评价的。阿德尔·卡梅尔正是这种误判的具体例证。

关键词：埃及，阿德尔·卡梅尔，现代阿拉伯小说，《哈拉菲什》。

Структурированное Резюме:

В данном исследовании рассматриваются биография, литературные интересы и творчество Аделя Камеля, одного из выдающихся представителей современного арабского романа. Вначале кратко излагается биография писателя и анализируется его интерес к литературе в контексте группы «Харафиш», в состав которой входили такие деятели, как Нагиб Махфуз. В разделе, посвящённом творчеству Аделя Камеля, в работе представлены его романы «Малик мин Шуа» и «Миллим аль-Акбар» с краткими изложениями сюжетов, однако их повествовательные приёмы не анализируются. Его рассказы рассматриваются с указанием мест публикации и тематики, а драматические произведения — с точки зрения сюжета и тематического содержания.

По сравнению с романом на Западе современный арабский роман считается относительно новым явлением. Роман как литературный жанр в арабской литературе сформировался, в частности, благодаря реформам, проведенным студентами, отправленными на учебу за границу по стипендиям египетского правителя Мехмета Али-паши, после их возвращения в Египет. Благодаря усилиям, направленным на развитие социальной и культурной жизни — таким как внедрение печатных станков, газет, школ и переводческой деятельности — арабский роман начал давать свои первые произведения. Этот новый литературный жанр не был легко принят, особенно интеллектуальной элитой, по сравнению с поэзией, которая обладала неоспоримой ценностью и занимала главенствующее положение в арабской культуре и литературе. Первоначально роман рассматривался как средство для времяпрепровождения и развлечения и привлекал в основном интерес среднего класса, однако постепенно завоевал признание среди арабских интеллектуалов благодаря переводу мировой классики на арабский язык и вовлечению в написание романов таких профессионалов, как врачи, юристы и журналисты. Публикация романа «Зайнаб» (1914) Хуссейна Хайкала — считающегося первым образцом этого литературного жанра — под псевдонимом в газете можно рассматривать как признак того, что это восприятие, хотя и ослабшее, всё же сохранялось. До появления «Зайнаб» основной целью рассказов и романов считались поучительность и развлечение.

К политическим событиям, оказавшим влияние на формирование арабского романа, относятся Первая мировая война (1914–1918 гг.), революция 1919 года и последовавшие за ней события, которые, так сказать, положили начало трансформации романа из дидактического дискурса в современное повествование. В этот период роман стал соперничать с поэзией — долгое время считавшейся самым престижным жанром в арабской литературе, начиная с доисламского (*Джахилийя*) периода, — и, в некотором смысле, занял её место. В эту бурную эпоху склонность интеллектуалов выражать свои идеи косвенно через романы способствовала смещению центра тяжести в арабской литературе с поэзии на роман. Адель Камель, один из важных представителей современного арабского романа, является значимым писателем периода его становления. Исследования, проводимые в нашей стране, лишь вскользь упоминают имя Камеля, а специальных исследований, посвященных ему, не существует. Рассмотрение его произведений с точки зрения жанра и содержания — а не просто упоминание его имени в диссертациях по современной арабской литературе — внесет вклад как в изучение современного арабского романа в целом, так и в египетскую литературу в частности. Включение в рамки данного исследования группы «Харафиш», одним из основателей которой был Камель, может также внести новую концепцию в академическую литературу.

В данной работе была предпринята попытка собрать информацию о его жизни и кратко изложить её. Однако, поскольку Камель к концу своей жизни отказался от литературной деятельности и переехал в Соединенные Штаты, его биография не могла быть изучена подробно. В рамках данного исследования были проанализированы его романы «Малик мин шуа» и «Миллим аль-Акбар», и каждый из них оказался имеющим особое значение. Его первый роман был удостоен первой премии Академии арабского языка в 1943 году, тогда как Нагиб Махфуз занял второе место в том же конкурсе. В этом романе Камель исследует жизнь древнеегипетского фараона Эхнатона в контексте политики, военного дела и религии. Это произведение, в котором Камель удачно переплетает темы, варьирующиеся от исторических знаний до философии, от человеческой и социальной психологии до истории религий, считается одним из основополагающих произведений современного арабского романа.

Второй роман Камеля, «Миллим аль-Акбар», выделяется своим предисловием, в котором изложены его размышления на различные темы и критика арабской литературы. Выдающиеся

литературные деятели того времени, в том числе Сайид Кутб, написали рецензии на этот роман. Перевод произведения на английский язык в 2020 году под названием «Великолепный мошенник из Каира» подчеркивает его значимость.

За исключением пьесы «Аль-Баз яши марратайн», по которой был снят фильм, Адель Камель в своих других произведениях использовал классический (*фуша*) язык. Как и в пьесе «Антара и Анжа», наиболее вероятно, что его язык был впоследствии адаптирован из классического арабского в разговорную форму. В своих романах Камель затрагивал такие темы, как конфликт поколений, революция и война, отражая политические события своего времени. Вместо того чтобы представлять эти темы напрямую, он предпочитал исследовать их через жизнь стремящегося к миру царя в произведении «Малик мин Шу'а'». В произведении «Миллим аль-Акбар» ярко ощущается общее положение дел в Египте во время Второй мировой войны. Его рассказы характеризуются более символическим языком, в то время как произведение, адаптированное для экрана, считается вторичным.

В заключение можно сказать, что Адил Камель был многогранным писателем, начавшим свою литературную карьеру с драматургии и создавшим произведения в различных жанрах. Его растущий скептицизм в отношении ценности и функции литературы, наряду с отклонением его работы на конкурсе, организованном Академией арабского языка, представляются двумя основными причинами, которые заставили его вернуться к своей первоначальной профессии. Это свидетельствует о том, что современный арабский роман не развивался параллельно с литературной критикой и что современные арабские романы зачастую оценивались в рамках классических арабских источников. Таким образом, Адель Камель является наглядным примером этой ошибочной оценки.

Ключевые слова: Египет, Адель Камель, современный арабский роман, «Харафиш».

संरचित सारांशः

यह अध्ययन आधुनिक अरबी उपन्यास के प्रमुख प्रतिनिधियों में से एक, अदेल कामेल के जीवन, साहित्यिक रुचियों और कृतियों की समीक्षा करता है। सबसे पहले, यह उपन्यासकार के जीवन का संक्षिप्त सारांश प्रस्तुत करता है और हराफिश समूह के संदर्भ में साहित्य में उनकी रुचि पर चर्चा करता है, जिसमें नागिब महफूज़ जैसे व्यक्तित्व शामिल थे।

Adeel Kamel के कृत्यों पर चर्चा वाले खंड में, अध्ययन उनके उपन्यासों मलिक मिन शु'आ' और मिलिम अल-अकबर का सारांश सहित परिचय देता है, लेकिन वह कथात्मक तकनीकों के संदर्भ में उनका विश्लेषण नहीं करता। उनकी लघु कथाओं की समीक्षा उनके प्रकाशन स्थलों और विषयों के बारे में जानकारी प्रदान करके की जाती है, जबकि उनके नाट्य कृत्यों पर विषय-वस्तु और थीमैटिक सामग्री के संदर्भ में चर्चा की जाती है।

पश्चिम के उपन्यास की तुलना में, आधुनिक अरबी उपन्यास को अपेक्षाकृत हाल ही का माना जाता है। अरबी साहित्य में एक साहित्यिक विधा के रूप में उपन्यास का उदय विशेष रूप से मिस्र के गवर्नर मेहमेट अली पाशा द्वारा छात्रवृत्ति पर विदेश भेजे गए छात्रों द्वारा मिस्र लौटने पर किए गए सुधारों के माध्यम से हुआ। मुद्रण प्रेस, समाचार पत्र, स्कूल और अनुवाद गतिविधियों जैसे सामाजिक और सांस्कृतिक जीवन के प्रयासों के माध्यम से, अरबी उपन्यास ने अपने पहले कार्यों का उत्पादन करना शुरू कर दिया। इस नई साहित्यिक विधा को, विशेष रूप से बुद्धिजीवी अभिजात वर्ग द्वारा, आसानी से स्वीकार नहीं किया गया, जबकि कविता का अरब संस्कृति और साहित्य में निर्विवाद मूल्य और सर्वोच्च स्थान था। शुरुआत में इसे समय बिताने और मनोरंजन का एक साधन माना जाता था, और यह मुख्य रूप से मध्यम वर्ग की रुचि को आकर्षित करता था, लेकिन विश्व क्लासिक्स का अरबी में अनुवाद और डॉक्टरों, वकीलों और पत्रकारों जैसे पेशेवरों की उपन्यास लेखन में भागीदारी के माध्यम से उपन्यास ने धीरे-धीरे अरब बुद्धिजीवियों के बीच मान्यता प्राप्त की। हुसैन हायकल द्वारा 'ज़ैनब' (1914) का एक अखबार में छद्म नाम से प्रकाशन—जिसे इस साहित्यिक विधा का पहला उदाहरण माना जाता है—इस बात का संकेत है कि यह धारणा, यद्यपि कमजोर हो गई थी, फिर भी बनी हुई थी। 'ज़ैनब' तक, कहानियों और उपन्यासों का प्राथमिक उद्देश्य शिक्षा और मनोरंजन माना जाता था।

अरबी उपन्यास को आकार देने वाले राजनीतिक घटनाक्रमों में प्रथम विश्व युद्ध (1914-1918), 1919 की क्रांति और उसके बाद की घटनाएँ शामिल हैं, जो, एक तरह से, उपन्यास के उपदेशात्मक विमर्श से आधुनिक कथा में परिवर्तन के बाद शुरू हुईं। इस अवधि के दौरान, उपन्यास ने कविता को टक्कर दी—जिसे इस्लाम-पूर्व (जर्नालिस्म) काल से

अरबी साहित्य में सबसे प्रतिष्ठित विधा माना जाता था—और, एक तरह से, उसकी जगह ले ली। इस उथल-पुथल भरे युग में, उपन्यासों के माध्यम से अप्रत्यक्ष रूप से अपने विचारों को व्यक्त करने की बुद्धिजीवियों की प्रवृत्ति ने अरबी साहित्य में कविता से उपन्यास की ओर केंद्र बिंदु के स्थानांतरण में योगदान दिया। आधुनिक अरबी उपन्यास के महत्वपूर्ण प्रतिनिधियों में से एक, आदिल कामिल, इसके विकासात्मक काल के एक महत्वपूर्ण लेखक हैं। हमारे देश में किए गए अध्ययन, कामिल केवल नाम के लिए हैं, और उनके बारे में कोई समर्पित शोध मौजूद नहीं है।

आधुनिक अरबी साहित्य पर शोध-प्रबंधों में केवल उनके नाम का उल्लेख करने से परे, विधा और विषय-वस्तु के संदर्भ में उनके कार्यों पर ध्यान केंद्रित करने से सामान्य रूप से आधुनिक अरबी उपन्यास के क्षेत्र और विशेष रूप से मिस्र के साहित्य में योगदान होगा। इस अध्ययन के दायरे में हराफिश समूह को शामिल करना, जिसके संस्थापकों में से एक कामिल थे, अकादमिक साहित्य में एक नई अवधारणा भी पेश कर सकता है।

इस अध्ययन ने उनके जीवन के बारे में जानकारी संकलित करने और उसे संक्षेप में प्रस्तुत करने का प्रयास किया है।

हालाँकि, चूँकि कामिल ने लेखन छोड़ दिया था और अपने जीवन के अंत में संयुक्त राज्य अमेरिका चले गए थे, इसलिए उनके जीवन-चरित्र की विस्तार से जाँच नहीं की जा सकती। उनके उपन्यासों 'मलिक मिन शुआ' और 'मिल्लिम अल-अकबर' का इस अध्ययन के दायरे में विश्लेषण किया गया, और प्रत्येक को विशिष्ट महत्व का पाया गया। उनके पहले उपन्यास को 1943 में अरबी भाषा अकादमी द्वारा प्रथम पुरस्कार प्रदान किया गया था, जबकि उसी प्रतियोगिता में नागिब महफूज़ दूसरे स्थान पर रहे थे।

इस उपन्यास में, कामिल प्राचीन मिस्र के फ़राओ अखेनातेन के जीवन को राजनीति, सैन्य और धर्म के ढाँचे के भीतर दर्शाते हैं। यह कृति, जिसमें कामिल ने ऐतिहासिक ज्ञान से लेकर दर्शनशास्त्र तक, और मानवीय व सामाजिक मनोविज्ञान से लेकर धर्म के इतिहास तक के विषयों को सफलतापूर्वक एक साथ बुना है, आधुनिक अरबी उपन्यास की आधारभूत कृतियों में से एक मानी जाती है।

कामिल का दूसरा उपन्यास, 'मिल्लिम अल-अकबर', अपने प्रस्तावना के लिए अलग खड़ा है, जिसमें विभिन्न विषयों पर उनके विचार और अरबी साहित्य की उनकी आलोचनाएँ शामिल हैं। उस दौर के प्रमुख साहित्यिक हस्तियों, जिनमें सय्यद कुल्ब भी शामिल थे, ने इस उपन्यास पर मूल्यांकन संबंधी निबंध लिखे। 2020 में इस कृति का 'द मैग्निफिसेंट कॉन्मैन ऑफ़ काहिरा' शीर्षक से अंग्रेजी में अनुवाद होना इसकी महत्ता को उजागर करता है।

अपनी कृति 'अल-बज़ याइश मरतैन', जिसे सिनेमा के लिए रूपांतरित किया गया था, के अलावा, आदिल कामिल ने अपनी अन्य कृतियों में शास्त्रीय (फ़ुशा) भाषा का उपयोग किया। जैसा कि उनके नाटक 'अंतरा और अंजह' में है, यह सबसे अधिक संभावना है कि उनकी भाषा को बाद में शास्त्रीय अरबी से बोलचाल के रूप में रूपांतरित किया गया था। अपने उपन्यासों में, कामिल ने पीढ़ीगत संघर्ष, क्रांति और युद्ध जैसे विषयों को संबोधित किया, जो उनके समय की राजनीतिक घटनाओं को दर्शाते हैं। इन विषयों को सीधे प्रस्तुत करने के बजाय, उन्होंने 'मलिक मिन शुआ' में एक शांति-प्रिय राजा के जीवन के माध्यम से उनका अन्वेषण करना पसंद किया। 'मिल्लिम अल-अकबर' में, द्वितीय विश्व युद्ध के दौरान मिस्र की सामान्य स्थिति को स्पष्ट रूप से महसूस किया जा सकता है। उनकी लघु कथाओं की भाषा अधिक प्रतीकात्मक है, जबकि पर्दे के लिए अनुकूलित कार्य को अनुकरणात्मक माना जाता है।

निष्कर्षतः, आदिल कामिल एक बहुमुखी लेखक थे जिन्होंने अपने साहित्यिक करियर की शुरुआत नाट्य-लेखन से की और विभिन्न शैलियों में रचनाएँ दीं। साहित्य के मूल्य और कार्य के बारे में उनकी बढ़ती शंका, साथ ही अरबी भाषा अकादमी द्वारा आयोजित एक प्रतियोगिता में उनकी रचना के अस्वीकृत होने की घटना, वे दो मुख्य कारण प्रतीत होते हैं जिन्होंने उन्हें उनके प्राथमिक पेशे की ओर वापस ले गए। यह दर्शाता है कि आधुनिक अरबी उपन्यास का विकास साहित्यिक आलोचना के साथ-साथ नहीं हुआ और आधुनिक अरबी उपन्यासों का मूल्यांकन अक्सर शास्त्रीय अरबी स्रोतों के ढाँचे के भीतर किया जाता था। इस प्रकार आदिल कामिल इस गलत मूल्यांकन का एक ठोस उदाहरण हैं।

कीवर्ड: मिस्र, आदिल कामिल, आधुनिक अरबी उपन्यास, हराफिश।

Yapılandırılmış Özet:

Çalışma modern Arap romanının önemli temsilcilerinden Âdil Kâmil'in hayatı, edebiyata ilgisi ve eserlerini ele almaktadır. Çalışmada ilk olarak Kâmil'in hayatı kısaca özetlenmiş, edebiyata ilgisi ise aralarında Necîb Mahfûz'un da olduğu Harâfîş grubu bağlamında ele alınmıştır. Eserlerinin ele alındığı kısımda yazarın

Melik *min şu 'â'* ve *Millîm el-Ekber* romanları kısa özetiyle birlikte verilmiş, roman teknikleri açısından tahlil edilmemiştir. Öyküleri ise yayım yerleri ve konularıyla konusu hakkında bilgi verilmek suretiyle incelenmiştir. Tiyatro eserleri ise konu ve tema bilgisi açısından incelenmiştir.

Modern Arap romanı batıdaki romanla mukayese edildiğinde oldukça yeni sayılır. Romanın edebi bir tür olarak Arap edebiyatında kendisine yer bulması, özellikle Mısır valisi Mehmet Ali Paşa'nın yurt dışına gönderdiği burslu öğrencilerin ülkeye döndüklerinde yaptıkları ıslahatlar sayesinde olmuştur. Matbaa, gazete, okullar ve tercüme gibi sosyal ve kültürel hayata yönelik çalışmalarla Arap romanı ilk meyvelerini vermeye başlamıştır. Bu yeni edebî tür, Arap kültür ve edebiyatında tartışmasız değeri ve önceliği olan şiire nazaran özellikle entelektüel kesim tarafından kolay kabul görmemiştir. Başlangıçta vakit öldürmek ve eğlence amaçlı olarak daha çok orta tabaka insanının ilgi duyduğu roman, dünya klasiklerinin Arapçaya çevrilmesi ve doktor, avukat, gazeteci gibi farklı meslek gruplarının roman türü eserler kaleme alması Arap aydınının romana yönelmesinde etkili olmuştur. Hüseyin Heykel (ö. 1956)'in bu edebî türün ilk örneği olarak kabul edilen *Zeyneb* (1914) romanını gazetede müstear isimle neşretmesi, bu bakış açısının kırılma da halen devam ettiğinin bir göstergesi olarak kabul edilebilir. *Zeyneb* romanına kadar yazılan hikâyelerde ve romanlarda öğretme ve eğlendirme temel amaç olarak görülmektedir.

Romanın deyim yerindeyse nasihatten modern anlatıya dönüşmesinden sonra başlayan Birinci Dünya Savaşı (1914-1918), 1919 Devrimi ve devamında cereyan eden olaylar Arap romanına yön veren siyasal gelişmelerdir. Roman bu süreçte Câhiliye döneminden beri Arap edebiyatındaki en seçkin tür olan şiirle rekabet eder hâle gelmiş, deyim yerindeyse onun tahtına oturmuştur. Bu çalkantılı süreçte, aydın kesimin düşüncelerini romanda ima yoluyla ifade etme yoluna gitmesi, Arap edebiyatında ağırlık merkezinin şiirden romana kaymasında etkili olmuştur. Modern Arap romanının önemli temsilcilerinden biri olan Âdil Kâmil, Arap romanının gelişme döneminin önemli bir yazarıdır. Ülkemizde bu alanda yapılan çalışmalarda yalnızca isim olarak zikredilen Kâmil hakkında detaylı bilgi bulunmamaktadır. Modern Arap edebiyatı üzerine yapılan tezlerde yalnızca ismen zikredilen, eserleri hakkında bilgi verilmeyen Âdil Kâmil'in eserlerinin tür ve içerik olarak ele alınması, çalışmanın genelde modern Arap romanına özelden ise Mısır romanı alanına katkı sağlayacaktır. Çalışma kapsamına Kâmil'in kurucuları arasında olduğu *Harâfîş* grubunun dâhil edilmesi bu mütevazı çalışmanın alan literatürüne yeni bir kavramın girmesine vesile olacağı söylenebilir.

Âdil Kâmil'in hayatı ve eserleri üzerine yapılan bu çalışmada yazarın hayatıyla ilgili bilgiler derlenmeye çalışılmış, hayatı kısaca işlenmiştir. Ne var ki yazarlığı erken bırakması ve hayatının sonlarına doğru Amerika'ya taşınması sebebiyle Âdil Kâmil'in hayatı detaylı bir şekilde ele alınamamıştır. Yazarın *Melik min şu 'â'* ve *Millîm el-Ekber* isimli romanları çalışma kapsamında ele alınmış, herbirini ayrı öneme hâiz olduğu tespit edilmiştir. İlk romanı Arap Dil Akademisi tarafından 1943 yılında birincilik ödününe layık görülmüştür. Aynı yarışmada Necîb Mahfûz ikinci olmuştur. Kâmil bu romanında antik Mısır firavunlarından Akhenaton'un hayatını siyaset, ordu ve din üçgeninde ele almıştır. Âdil Kâmil'in tarihi bilgiden felsefeye, insan ve toplum psikolojisinden dinler tarihinin konularına kadar birçok konuyu roman örgüsü içerisinde başarıyla işlediği bu romanı, modern Arap romanının temel yapıtlarından biridir.

Kâmil'in ikinci romanı *Millîm el-Ekber* farklı konular hakkındaki düşünceleriyle ve Arap edebiyatına dair eleştirilerinin yer aldığı mukaddime bölümüyle öne çıkmaktadır. Aralarında Seyyid Kutub gibi tanınmış simaların da yer aldığı dönemin edebiyatçıları Âdil Kâmil'in *Millîm el-Ekber* romanına dair değerlendirme yazıları kaleme almıştır. Eserin 2020 yılında *The Magnificent Conman of Cairo* ismiyle İngilizceye çevrilmesi eserin önemine işaret etmektedir.

Âdil Kâmil, sinemaya aktarılan *el-Ba'z yeîş merreteyn* isimli eseri dışında diğer eserlerinde fasih bir dil kullandığı görülmektedir. *Antere ve Enceh* isimli tiyatro eserinde olduğu gibi dilinin fushadan ammiceye çevrilmiş olması ihtimali oldukça yüksektir. Kâmil romanlarında kuşak çatışması, devrim ve savaş temasını işlemiştir. Bu durum yazarın yaşadığı dönemin siyâsi olaylarının eserlerine yansması olarak değerlendirilebilir. Müellif bu temaları doğrudan vermek yerine *Melik min şu 'â'* romanında barış yanlısı bir kralın hayatı üzerinden ele almayı tercih etmiştir. *Millîm el-Ekber* romanında ise II. Dünya savaşı sırasında Mısır'ın genel durumu iyiden iyiye hissedilmektedir. Âdil Kâmil'in öykülerinde daha çok sembolik bir dil kullandığı görülmektedir. Beyaz perdeye aktarılan eserinin ise taklit bir eser olduğu değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak Âdil Kâmil'in edebiyata tiyatro metin yazarlığıyla başlamış ve farklı türlerde eserler kaleme almış çok yönlü bir yazardır. Kâmil'in edebiyatın değeri ve işlevine dair kuşkuya düşmesi ve Arap Dil Akademisince düzenlenen yarışmada eserinin reddedilmesi asıl mesleğine dönüşünde temel iki temel saik

olarak göze çarpmaktadır. Bu durum modern Arap romanı ile edebiyat eleştirisinin eş zamanlı gelişmediğini, modern Arap romanının eleştirisinin klasik Arap kaynakları çerçevesinde değerlendirildiğini göstermektedir. Âdil Kâmil de bu yanlış değerlendirmenin somut bir örneği olarak karşımıza çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mısır, Âdil Kâmil, Modern Arap Romanı, Harâfîş.

A General Overview of Adel Kamel's Life and Works

Introduction

Before discussing the life and works of Ādil Kāmil, it is useful to provide a brief overview of the developmental stages of the modern Arabic novel.

By the nineteenth century, the Arabic novel had evolved into a literary genre capable of competing with poetry, which had been regarded as the most prestigious form of Arabic literature since the pre-Islamic (Jāhiliyyah) period. It may even be said that the novel gradually assumed poetry's dominant position. The novels produced during this period addressed a wide range of political, literary, intellectual, and artistic issues that occupied Arab societies, while members of the intellectual elite appeared in these works either as narrators or as fictional characters (Qaysūmah, 2013, p. 71).

Despite possessing distinctive characteristics, it is difficult to classify the earliest Arabic novels into clearly defined stages in terms of style and purpose. Nevertheless, Maṣṣūr Qaysūmah divides the development of the Arabic novel into three major periods:

The Preparatory Period: This stage extends from the late nineteenth century to the early twentieth century. It begins with the publication of *Ālam al-Dīn* by 'Alī Mubārak and *Natā'ij al-Aḥwāl wa al-Aqwāl* by 'Ā'ishah Taymūr in 1882, and continues until the publication of Muḥammad Luṭfī Jum'ah's *Layālī al-Rūḥ al-Ḥā'il* and Jurjī Zaydān's *Fatāt al-Qayrawān* in 1912, followed by Zaydān's *Ṣalāḥ al-Dīn wa Makā'id al-Ḥashshāshīn* in 1913.

The Foundation Period: Covering the years 1914–1952, this period witnessed the publication of numerous novels, including *Anā Ḥurrah* by Iḥsān 'Abd al-Quddūs and *Shams al-Kharīf* by Muḥammad 'Abd al-Ḥalīm 'Abd Allāh (d. 1970). Among the most prominent novelists of this era was the journalist, researcher, and novelist Muḥammad Ḥusayn Haykal, whose novels *Zaynab* and *Hākadhā Khuliqat* gained considerable recognition. *Zaynab*, in particular, is generally regarded as the first Romantic novel in Arabic literature when compared with earlier narrative works.

The Golden Age: The second generation of novelists elevated the modern Arabic novel to what is widely regarded as its golden age. This generation included Naguib Mahfouz, 'Abd al-Ḥalīm Jawdat al-Saḥḥār, Ādil Kāmil, 'Abd al-Ḥalīm 'Abd Allāh, and Iḥsān 'Abd al-Quddūs. Prior to the Second World War, realist fiction, as exemplified in the novels of Naguib Mahfouz, primarily focused on the relationship between the individual and society. Although Arabic realism and Romanticism shared certain characteristics, they differed significantly in terms of content, thematic scope, philosophical outlook, and intellectual foundations. Arabic realist fiction is generally divided into two phases: the first spanning 1919–1945 and the second 1945–1952. Although the latter overlaps chronologically with the Romantic period, this classification is based primarily on the development of the Egyptian novel (Qaysūmah, 2013, pp. 71–88).

It can therefore be argued that major social and political developments, particularly wars and revolutions, played a decisive role in shaping both the themes and the historical development of the Arabic novel. The genre reached its golden age through the contributions of second-generation writers such as Naguib Mahfouz, 'Abd al-Ḥalīm Jawdat al-Saḥḥār, Ādil Kāmil, and Abd al-Ḥalīm Abd Allāh. This study examines the life and literary works of Ādil Kāmil and seeks to demonstrate how he reflected the social and historical realities of his time in his writings. Although Naguib Mahfouz is generally regarded as the foremost representative of modern Arabic literature, this study argues that Ādil Kāmil deserves recognition as a writer of comparable literary significance.

1. The Life of 'Ādil Kāmil

Ādil Kāmil was born in Cairo on 27 November 1916. Having developed a strong interest in literature from an early age, he initially wished to pursue literary studies. However, following the advice of his father, who was a lawyer, he enrolled in the Faculty of Law. This decision was largely influenced by the limited employment opportunities available to graduates of literature departments beyond the teaching profession, as well as by the fact that Kāmil belonged to a Christian minority family (Ḥāfiz, 1966, pp. 85–86).

Kāmil graduated from the Faculty of Law in 1936. Although his young age initially prevented him from registering with the Bar Association, this delay enabled him to devote more time to literature. During the period in which he waited to establish his legal practice, he read extensively from both Arabic and world classics, thereby refining his literary talent (Ḥāfiz, 1966, p. 86). This waiting period lasted until 1939. Throughout these years, Kāmil studied the foundational works of literature as well as the writings of distinguished authors, acquiring a broad knowledge of various literary genres, including drama, poetry, and the novel. His proficiency in foreign languages also allowed him to go beyond translated texts and read Western novels and Greek drama in their original languages, further enriching his literary perspective (Ḥāfiz, 1966, pp. 86–87).

In 1938, Kāmil independently published his short stories *Shubbān Kuhūl* and *Fīrān al-Markab*. He later wrote the play *Wayk 'Antar* in 1945. During the 1940s, he published numerous short stories in the journal *al-Muqtataf*, among which *Ḍabāb wa Ramād*, published in January 1943, is considered one of the most significant.

Kāmil first gained widespread recognition in literary circles through his historical novel *Malik min Shu 'ā*, inspired by ancient Egyptian history. Published by *Lajnat al-Nashr li al-Jāmi 'īyyīn*, the novel received widespread acclaim from both literary critics and fellow writers and was awarded first prize by the Arabic Language Academy in 1943. In the same competition, Naguib Mahfouz's novel *Kifāḥ Ṭibah* was awarded second place. Kāmil also published *Millīm al-Akbar* in the same year. However, after this novel was rejected by the Arabic Language Academy, he gradually distanced himself from literary activities and returned to his primary profession as a lawyer (Ḥāfiz, 1966, pp. 86–87).

Kāmil later resumed his literary career and wrote the novels *al-Ḥall wa al-Rabṭ* and *Munāwashah 'alā al-Ḥudūd*. In 1993, these two works were republished together in a single volume by Dār al-Hilāl under the title *al-Ḥall wa al-Rabṭ* (Ṣaḍīq, 2013, p. 152). In 1995, Kāmil relocated to the United States, where he lived until his death on 10 January 2005¹ (Kāmil, 1941).

¹ In the edition of *Malik min Shu 'ā* published by Dār al-Karma, the back cover contains a brief biography of Ādil Kāmil, together with short commentaries on both the author and his novel by several distinguished writers and literary critics, including Najīb Maḥfūz. Particularly significant among these is Maḥfūz's assessment of Kāmil: "Without question, he is one of the leading writers of our generation." This statement is especially noteworthy, as it reflects the high regard in which Kāmil was held by one of the foremost figures of modern Arabic literature.

1.1. His Interest in Literature

The Harāfīsh literary circle occupied a significant place in ‘Ādil Kāmil’s literary career. Comprising individuals from diverse literary professions—including screenwriters, novelists, and short-story writers—the group played an important role in shaping the intellectual and artistic outlook of its members. Harāfīsh² was founded by a number of promising young writers, among them Naguib Mahfouz, ‘Ādil Kāmil, ‘Alī Aḥmad Bākathīr, and Yūsuf Jawhar, all of whom had received the Ministry of Education Award during the early years of their literary careers.

Prior to the establishment of Harāfīsh, these young intellectuals had been associated with the al-‘Abbāsiyyah circle, whose members met informally in Cairo’s cafés for a variety of social and intellectual reasons. With the formation of Harāfīsh, however, these gatherings evolved into a more organized literary forum dedicated to literature and screenplay writing. The group’s weekly meetings, which initially took place in the streets and cafés of Cairo, were later held at the residence of Muḥammad ‘Afīfī in the Heliopolis (Haram) district. Following his death, the meetings continued under the hospitality of ‘Ādil Kāmil at his own home (Nakkāsh, 1997, p. 108).

Naguib Mahfouz notes that, prior to the establishment of the Harāfīsh literary circle, there existed another group known as the al-‘Abbāsiyyah Circle, whose members included Muṣṭafā Kāzīm, Adham Rajab, and Mahfouz himself. The group held weekly meetings at the ‘Urābī Café in the al-‘Abbāsiyyah district of Cairo. According to Mahfouz, however, these gatherings had no direct literary purpose and were essentially social in nature (Nakkāsh, 1997, p. 106).

‘Ādil Kāmil believed that literature possessed the power to transform society by confronting injustice and correcting social wrongs. After producing several literary works, however, he realized that society itself had remained unchanged and that only the literary representation of its problems had evolved. Disillusioned by this realization, he gradually withdrew from literary life. Naguib Mahfouz, by contrast, regarded society’s problems as an enduring nightmare that could not be resolved quickly. Accepting this reality, he continued to write without allowing the disappointment that affected Kāmil to discourage him. Rajā’ī Nakkāsh examines this fundamental difference in the literary outlooks of Mahfouz and Kāmil in his article *Bayna al-Ḥulm wa al-Kābūs* ("Between the Dream and the Nightmare"), published in *Jarīdat al-Jumhūriyyah* in 1964.

Mahfouz also drew inspiration from the personal tragedies experienced by members of the Harāfīsh circle and incorporated fictionalized versions of them into his novels. One notable example is his close friend Ṣalāḥ Jāhīn, whose death, reportedly resulting from the excessive use of painkillers during a period of illness, deeply affected Mahfouz. He later reflected this tragedy in his novel *Qushtumūr*, introducing the character with slight modifications so that readers would not easily identify the real individual on whom the portrayal was based (Nakkāsh, 1997, p. 109).

According to Mahfouz, ‘Ādil Kāmil earned both critical and popular acclaim through his novels *Malik min Shu‘ā’* and *Millīm al-Akbar*. Nevertheless, he eventually lost confidence in literature and returned to his original profession as a lawyer. Recalling their first acquaintance, Mahfouz observed that Kāmil enjoyed considerable financial prosperity. At a time when privately owned automobiles were extremely rare in Cairo and their owners were widely recognized by name,

² The term Harāfīsh has been known in Egypt since the Mamlūk period. During that time, market rogues were referred to as *ayyār*, highway robbers as *‘ayyāq*, and those known for immoral conduct as *za‘ār* (Yılmaz, 2017, p. 525). The term *ṣu‘lūk* (plural: *ṣa‘ālīk*), which denotes an individual who, after committing acts of homicide, became liable for blood compensation (*diyyah*) borne by his tribe, was subsequently ostracized by his family and clan, and adopted a life of highway robbery, plunder, and raiding, is regarded as synonymous with *Harāfīsh* (Durmuş, 2019, p. 528). Although many people pronounce the word as *ṣa‘lūk* (صعلوك), with a *fathah* on the initial consonant, the correct pronunciation is *ṣu‘lūk* (صعلوك), with a *ḍammah* (Ibn al-Jawzī, 2006, p. 129). Classical Arabic lexicons further record that the term also carries the meaning of "a poor or destitute person" (Fīrūzābādī, 1987, p. 1221).

Kāmil possessed his own car and was regarded by his friends as a member of the urban elite (*a'yān*). Mahfouz further compared Kāmil's literary career to that of Aḥmad Zakī Makhlūf, another promising writer who attracted considerable attention after publishing only two novels before unexpectedly abandoning literature altogether (Nakkāsh, 1997, p. 110).

Explaining his decision to leave literature and return to the legal profession, Kāmil remarked:

"Literature meant life itself to me... I regarded it as something profoundly important, even sacred. Yet hardly anyone read the novels that I had published at my own expense, and the plays I wrote received virtually no attention. I felt like a bride who had adorned herself for her wedding, only to discover that the groom would never arrive. Looking around me at the time, I saw that many writers had become permanent fixtures in cafés. So I did what the Egyptian poet Ḥusayn al-Jazzār had once done when he abandoned literature and opened a butcher's shop." (Ḥāfīz, 1966, p. 88)

A total of eighteen novels were submitted to the competition organized by the Arabic Language Academy, including 'Ādil Kāmil's entry. Many of these works, like Kāmil's own novel, dealt with themes drawn from ancient Egyptian (Pharaonic) history. While fellow prize recipients—including 'Alī Aḥmad Bākathīr, Yūsuf Jawhar, Ḥusayn 'Afīfī, and Naguib Mahfouz—continued their literary careers and went on to receive further recognition, Kāmil ultimately withdrew from the literary scene. It was also at the award ceremony for this competition that Kāmil and Mahfouz first met (Ḥāfīz, 1966, p. 88). By the time the competition results were announced several months later, Kāmil had already completed his second novel.

2. Works

'Ādil Kāmil was a prolific writer who produced numerous works in the genres of drama, the novel, and the short story. While some of these works have survived and remain accessible today, others are known only by title through studies and articles written about the author and are generally regarded as lost works.

In interviews conducted with Kāmil, he himself refers to a novel that he destroyed by tearing it up for no apparent reason. His short stories were published in prominent literary journals such as *al-Ādāb* and *Ibdā'*, demonstrating his active participation in the contemporary literary scene. In addition, one of his literary works was adapted for the cinema, further attesting to the recognition and influence of his writings beyond the realm of print.

2.1. Novels

'Ādil Kāmil wrote his first two novels, *Malik min Shu'ā'* and *Millīm al-Akbar*, consecutively. However, after his views regarding the status and social value of literature and the literary profession underwent a significant change, he suspended his literary career and returned to his primary profession as a lawyer. Upon his return to literature, he wrote two further novels, *al-Ḥall wa al-Rab'* and *Munāwashah 'alā al-Ḥudūd*. The present study examines only the first two novels, as it has not been possible to obtain copies of the latter two works.

2.1.1. Malik min Shu'ā'

The edition of *Malik min Shu'ā'* examined in this study is the version published by Dār al-Karma in 1941. As indicated on the front cover, the volume consists of 280 pages and measures 20 cm in height. The cover also features a portrait of Akhenaten, which is identified as the work of the artist James Horan (d. 1945). According to the publisher's note, the illustration was reproduced from

the cover of Herbert George Wells's (d. 1946) *The Outline of History*³ (1921), which was translated into Arabic under the title *Mujaz Tārīkh al- 'Ālam*.

The novel opens with a preface and concludes with a bibliography. In the preface, Kāmil argues that, since Akhenaten was a historical figure, the task of presenting his historical biography properly belongs to historians, whereas his artistic representation falls within the domain of literary authors. He further maintains that the events narrated in the novel are based on historical fact and that its principal characters are not fictional. At the same time, he acknowledges that, in accordance with the conventions of the novel as a literary genre, certain artistic details have been introduced to strengthen the narrative. Such embellishments, he contends, should not be regarded as distortions of history to which historians might reasonably object (Kāmil, 1941, p. 6).

Malik min Shu 'ā' was awarded first prize in the literary competition organized by the Arabic Language Academy in 1943. It is a historical novel centered on events that took place in ancient Egypt, with the narrative unfolding primarily in Thebes and Akhetaten (modern-day Tell el-Amarna). The novel is set during the reign of Pharaoh Amenhotep IV of the Eighteenth Dynasty.

The narrative opens with Queen Tiye's visit to the Temple of the sun god Ra, where she prays fervently for the birth of a son. Her prayer is answered, and she gives birth to a frail boy named Amenhotep IV. The prince's education is entrusted to the wise court official Ay, one of the most respected figures in the royal palace. Upon meeting Nefertiti, the young prince experiences profound emotions of love, longing, and affection. Meanwhile, Pharaoh Amenhotep III falls gravely ill, prompting preparations for the prince's accession to the throne. At this stage, however, the young prince spends much of his time in leisurely pursuits rather than affairs of state. As Queen Tiye increasingly assumes responsibility for governing during her husband's final years, the priests of Amun also expand their influence over the administration of the kingdom. Following Amenhotep IV's accession, political intrigues and internal unrest emerge under the leadership of the High Priest Ptahmose. The king's commitment to the worship of a single deity brings him into direct conflict with the powerful priesthood of Amun, whose religious authority profoundly shaped Egyptian society and whose temples controlled a substantial share of the kingdom's wealth. Tensions that had begun during the reign of Amenhotep III reach their climax after Amenhotep IV's marriage to Nefertiti.

After experiencing a revelatory dream, Amenhotep adopts the name Akhenaten and publicly proclaims the exclusive worship of Aten. He prohibits the worship of Amun, orders the removal of Amun's name from temples throughout Egypt, replacing it with that of Aten, and redirects the economic resources previously controlled by the priesthood of Amun to the service of the new deity.

Throughout his reign, Akhenaten devotes himself to the construction and development of his new capital, founded as the center of Aten worship. Magnificent buildings are erected, and extensive tree planting transforms the city into a symbol of his religious vision. During the same period, however, Egypt's dependent territories seek military assistance from the rulers of Asia in their attempts to secure independence. Akhenaten refuses to respond to these rebellions through military intervention. As the political situation deteriorates, the king's chronic illness worsens, leaving him physically weakened and mentally exhausted. His declining condition provides the priests of Amun with a renewed opportunity to reassert their influence. Realizing that he is no longer capable of governing the kingdom effectively, Akhenaten transfers authority to Smenkhkare. Remaining faithfully by his side until the end, Nefertiti accompanies the king during his final moments, and he dies in her presence.

³ It is well known that Mustafa Kemal Atatürk drew upon H. G. Wells's ideas concerning the interpretation of world history as an integrated whole (Altaş, 2024, p. 234).

2.1.2. *Millīm al-Akbar*

Written in 1942, *Millīm al-Akbar* was first published in November 1944 by *Lajnat al-Nashr li al-Jāmi'yyīn*, an organization whose founders included Ādil Kāmil himself. In 1993, the novel was republished by Dār al-Karma together with Naguib Mahfouz's essay entitled *Ādil Kāmil wa al-Ḥarāfīsh wa al-Adab* ("Ādil Kāmil, the Harāfīsh, and Literature"). The book's inner title page provides information regarding its physical dimensions and page count. It opens with a laudatory foreword by Khayrī Shalabī and consists of an introduction, two main sections, and a concluding part, followed by Mahfouz's memoir recounting his first meeting with Kāmil, his literary personality, and the friendship that developed between them. The volume concludes with brief remarks on the novel by Naguib Mahfouz, Khayrī Shalabī, Amīn Rayyān, and Aḥmad 'Abbās Ṣālīḥ, together with a concise biography and photograph of the author. In 2020, the novel was translated into English by Walid al-Musharraf under the title *The Magnificent Conman of Cairo*.

The novel revolves around the intertwined lives of Millīm, the son of a man known as Majdhūb—who worked in newspaper distribution despite having no connection with journalism and at various times survived through begging and drug dealing—and Khālīd, the son of an aristocratic family. Before the narrative begins, however, the reader encounters an approximately 150-page introductory section devoted to subjects such as morality, logic, style, the Arabic language, and Arabic literature. Structured in a question-and-answer format, this extensive preface serves less as an educational dialogue for the protagonist than as a vehicle through which Kāmil expresses his own literary, intellectual, and cultural views. The introduction also cites the opinions of prominent intellectuals, including Tawfīq al-Ḥakīm, Aḥmad Ḥasan al-Zayyāt, Aḥmad Ḍayf, Maḥmūd Maḥmūd, Aḥmad Zakī Bek, and Aḥmad al-Shāyib, while the titles of the relevant books and articles are provided in the footnotes (Kāmil, 1993, pp. 55–80).

The introductory section presents answers to a wide range of questions from diverse perspectives and with considerable intellectual depth. In essence, however, it constitutes Kāmil's response to the Arabic Language Academy, which had rejected both *Millīm al-Akbar* and Naguib Mahfouz's *al-Sarāb*. Kāmil argues that literary critics often perform their duties arbitrarily: if a writer is fortunate, critics lavish praise upon a novel, whereas when they are unfavorably disposed, they simply enumerate its shortcomings (Kāmil, 1993, pp. 72–73).

Accordingly, the preface to *Millīm al-Akbar* should be understood as both a specific criticism of the Arabic Language Academy and a broader critique of Arabic literary criticism. Written in an uncompromising tone, it argues that Arabic literary scholarship and criticism have traditionally emphasized form at the expense of meaning. Kāmil observes that Democritus, writing centuries before the Common Era, maintained that excessively brief sentences were inconsistent with effective style because they produced language that was shallow, monotonous, and aesthetically unconvincing. Kāmil remarks that such observations almost amount to a description of al-Jāḥiẓ's stylistic principles (Kāmil, 1993, p. 52). His assertion that "*their ideas are as small as an ant, whereas their expressions are as large as an elephant*" constitutes a pointed criticism of writers who equate literary excellence with the mere accumulation of obscure and difficult vocabulary.

Kāmil further contends that Arabic literary criticism has been reduced to little more than the application of the traditional rules of rhetoric (*balāghah*) to literary texts (Kāmil, 1993, p. 72). To demonstrate this claim, he argues that translating only a few pages from such classical works as 'Abd al-Qāhir al-Jurjānī's *Asrār al-Balāghah* and *Dalā'il al-I'jāz*, Abū Hilāl al-'Askarī's *Kitāb al-Ṣinā'atayn*, and al-Jāḥiẓ's *al-Bayān wa al-Tabyīn* would sufficiently illustrate the prevailing critical approach (Kāmil, 1993, p. 72). His criticism is therefore directed not merely at individual critics but at the broader intellectual tradition of Arabic literary criticism, which, in his view, attaches excessive importance to diction and sentence structure while neglecting more substantive literary concerns. His observation that "*While Western societies regard excessive rhetoric as a weakness of style, we*

continue to wage battles over a single preposition" (Kāmil, 1993, p. 72) further encapsulates his dissatisfaction with contemporary literary attitudes.

Kāmil continues his critique with the following remarks:

"The veil before my eyes was lifted, and I realized that the only eternal reward belongs to the Day of Judgment. I only hope that such a reward may become a light guiding future generations. This Academy prize is not worthy of being awarded to anyone in this world, regardless of its value. If there happens to be a similar academy on Saturn or Mars, perhaps it could be awarded there instead. Naguib Mahfouz, whose novel al-Sarāb was rejected in the same competition because it portrayed ordinary life as it truly existed, responded to the Academy's decision with characteristic irony: 'The aims themselves have become a mirage.'" (Kāmil, 1993, pp. 12, 13, 17)

Upon its publication, *Millīm al-Akbar* attracted considerable attention from contemporary writers and newspaper columnists, many of whom published reviews and critical evaluations of the novel. Among the most notable responses were two articles by Sayyid Quṭb (d. 1966), both entitled *Millīm al-Akbar*, published in the first and fifteenth issues of *al-Risālah* magazine in January 1945. In the first article, Quṭb outlines the reasons why the competition committee declined to award the novel and concludes by announcing his intention to devote a separate article specifically to its lengthy preface (Quṭb, 1945, pp. 10–12). In the second article, *Millīm al-Akbar II*, Quṭb maintains that the committee's decision was justified. Referring respectfully to the novelist as "Ustādh 'Ādil," he argues that the 128-page introduction could almost be regarded as an independent volume devoted to literary criticism and intellectual debate. While acknowledging that Kāmil's criticisms of literary style were, to a certain extent, justified, Quṭb contends that the author's comments on Arabic poetry exceeded the legitimate bounds of scholarly criticism (Quṭb, 1945, pp. 66–68).

2.2. Short Stories

Ādil Kāmil published his short stories in prominent literary journals such as *al-Muqataṭaf*, *al-Ādāb*, and *Ibdā'*. In some instances, these journals introduced his stories with the note "*previously unpublished*" immediately beneath the title, accompanied by a brief biographical sketch of the author. This editorial practice reflects both the literary value attributed to Kāmil's work and the journals' interest in introducing his writings to a wider readership.

2.2.1. Ḍabāb wa Ramād

Ḍabāb wa Ramād was published under the title "Lawyer Ādil Kāmil" in the January 1943 issue of *al-Muqataṭaf*. Symbolic and allegorical in character, the story represents the type of literary work Kāmil had in mind when he later remarked, "*If I were to return to writing, I would continue to write in the same manner*" (Ḥāfiz, 1966, p. 91).

The story is built around the imaginative premise of a young devil who wishes to live among human beings. His arrival on earth coincides with a cold day marked by a solar eclipse. Through the perspective of this supernatural protagonist, Kāmil offers observations on Egyptian society in particular and on humanity in general, exploring the complexities of human emotions and social life. The narrative also contains subtle political satire. At one point, the devil reflects on the absurdity of public life by comparing it to a stableman who, after abandoning politics and returning to care for horses, discovers that no one takes him seriously anymore, despite the enthusiastic admiration he had previously received from crowds who cheered and whistled around him (Kāmil, 1943, pp. 36–37).

The narrative begins outside the city and follows the devil, disguised as a young man, as he decides to enter the city in search of something that might warm him against the cold. Passing first through a village and then into the city, he becomes hungry and enters a restaurant. However, after only a few bites, he loses his appetite. At that moment, he notices a young woman of medium height dressed in black standing across the street. After paying his bill, he follows her to a library.

Inside the library, the young woman asks the librarian for a collection of poems written by a young man who had died in the prime of his youth and whom people later regarded not as an ordinary human being but as a sublime spirit sent from heaven. When the librarian replies that no such book exists, the devil somehow retrieves the volume and hands it to her. The young woman thanks him, but instead of responding, he remarks, "*I wish your hair were black as well.*" She replies, "*So you care about colours?*" He answers, "*Not about colours themselves, but about the inspiration they evoke.*" Following this encounter, the two leave the library and walk together through the city streets. The young man asks the woman to love him. She responds by questioning whether he is truly prepared for such love and asks whether he is ready to have children. The devil replies that he hates life and believes that the desire to have children compels one to cling to life and to long for continued existence (Kāmil, 1943, pp. 37–46).

Through this symbolic treatment of the desire to live, Kāmil compresses the entirety of human existence into the span of a single day. The story suggests that life without love is cold, empty, and devoid of meaning, while children represent the strongest force encouraging human beings to remain attached to earthly existence. Narrated from an omniscient perspective, the story features only a limited number of characters, in keeping with its symbolic nature. It may be argued that the *fog* (*ḍabāb*) of the title symbolizes humanity's obscured perception of the world, as though viewed through a mist-covered window, whereas the *ashes* (*ramād*) represent the desolation of the human inner world. Within this symbolic framework, love emerges as the only force capable of dispersing both the fog and the ashes.

Ḍabāb wa Ramād was later broadcast on Cairo Radio during the period in which Fārūq Shūshah served as a programme producer. After the story received a literary award, Kāmil presented the prize to his friend al-Sibā'ī, who had accompanied him to the radio station (Fayyād, 1987, p. 124).

2.2.2. Wayk Thutmose

The short story entitled *Wayk Thutmose* (ويك تحتمس) (Kāmil, 1993, pp. 55–64) opens with the question printed immediately beneath its title: "*Does the writer create his characters, or do those characters take control once they are brought to life?*" This question encapsulates the central theme of the story—the complex relationship that develops between an author and the fictional characters he creates during the act of writing.

Through this metafictional narrative, Ādil Kāmil explores his own creative process and the imaginative dialogue that unfolds between the author and his characters. Describing himself as one of those writers who becomes emotionally attached to the protagonists of his novels, Kāmil recounts that after leaving Hatshepsut and Thutmose confined to a sickbed in his manuscript, he was unable to continue writing for several days. Whenever he reopened his notebook intending to resume the novel, he felt as though the protagonist wished to speak to him (Kāmil, 1993, p. 56).

Unable to endure this prolonged suspension, Thutmose—portrayed as a king whose life had been marked by intrigue and political conflict—rebels against his creator in a manner that even the author cannot restrain. Searching for the missing character, Kāmil eventually discovers him in the garden, where he has erected a tent and gathered the other fictional characters around him. Left behind are only the palace servants, the River Nile, the sun, and the birds, while the author himself realizes that he has completely lost control over his own narrative.

Consequently, Kāmil abandons writing. Several days later, a friend informs him that Thutmose has been seen wandering through the streets selling necklaces, drinking beer with the High Priest in taverns, and becoming the subject of public gossip. Shortly afterwards, while sitting in a café in al-Azhar Square, Kāmil notices an oddly dressed man repeatedly sounding the horn of a

bicycle as he rides through the streets. As the cyclist approaches, the author recognizes him as none other than Thutmose himself.

During the intermission of a theatrical performance, after the first act, a theatre employee informs Kāmil that someone wishes to meet him. Following the attendant backstage, he finds Thutmose waiting with a stern expression. At first, Kāmil assumes that his character has exhausted the money earned from selling jewellery and intends to ask for a loan. Instead, Thutmose simply asks, “*Writer, when shall we return to work?*” Kāmil replies, “*Who is in control—you or I?*” Thutmose answers, “*You will set me in motion, and I will continue the journey.*” In response, the author reflects, “*I realized that the world of imagination is more beautiful than the world in which we live.*” Thutmose then concludes with the suggestive remark, “*Then we begin tomorrow.*” (Kāmil, 1993, p. 64).

In this story, Kāmil simultaneously portrays his emotional attachment to his principal character and narrates the historical story of Thutmose and Queen Hatshepsut. As a result, readers follow two parallel narratives: on the one hand, the metafictional relationship between the author and the protagonist unfolding within the writer's imagination, and on the other, the historical narrative concerning the king and the ailing queen. The story thus offers a sophisticated reflection on the creative process, blurring the boundaries between fiction and reality while illustrating the extent to which literary characters may acquire an independent existence within the author's imagination.

2.2.3. al-Qiṣṣah al-Malakiyyah

Al-Qiṣṣah al-Malakiyyah narrates the life of Sāmī ‘Abd al-Ilāh, a civil servant who rises from a modest bureaucratic position to the highest ranks of government administration. The story follows his daily routine as it unfolds between his official residence, workplace, chauffeur-driven government car, and security guards, portraying a life defined by status, authority, and rigid routine. Narrated largely from Sāmī's perspective, the story explores the relationship between human beings and time through the experiences of a man whose primary ambition is to interpret the king's speeches and secure the monarch's approval (Kāmil, 1979, pp. 42–47). One of the king's remarks serves as the thematic center of the narrative: “*Ideas do not grow old. Human beings die, but their ideas continue to spread and develop.*” Despite the prestige and privileges that twenty-five years of public service have brought him, Sāmī gradually realizes that he has overlooked life's simplest yet most meaningful experiences: the beauty of the sky, the joy children find in play, and the quiet peace of walking in the rain. As his chronic stomach illness worsens and the face reflected in the mirror loses the vitality of youth, he struggles in vain to resist the passage of time. Although he places unwavering trust in both the king and his own position, neither proves capable of protecting him from human mortality. On a rainy day, his physician arrives too late to provide effective treatment, while the king himself also falls from power.

Although relatively brief, the story offers a profound critique of the monotony and spiritual emptiness of bureaucratic life. Through Sāmī's conversations with his chauffeur and his introspective internal monologues, Kāmil conveys a series of reflections on ambition, the illusion of political permanence, the passage of time, and the neglected human experiences that ultimately give life its true meaning.

2.2.4. al-Mu‘āmarah

Al-Mu‘āmarah was published in the March 1993 issue of *Ibdā‘* magazine, accompanied by the editorial note “*previously unpublished*” printed immediately beneath its title. Introducing Ādil Kāmil as “*our great writer,*” the editors expressed their gratitude to an author who had remained absent from literary production for nearly half a century and concluded their introductory remarks by expressing the hope that more of his unpublished works would become available to readers.

The story opens by introducing a middle-class family consisting of a father employed as a civil servant, a mother who is likewise a government employee, and their three children, all of whom are university students. The narrative centers on the extraordinary events that unfold after the father returns home intoxicated, quarrels with his wife and children, suffers a fatal heart attack, and dies. Before being buried, however, he is granted an additional forty days in the world of the living. During this period, he is permitted to move freely among his family on the condition that his physical body remains preserved in a cupboard. Although members of his family occasionally catch sight of him as he wanders through the streets, only his youngest daughter and a few of his close friends are able to communicate with him directly (Kāmil, 1993, pp. 10–23). Through this supernatural premise, Kāmil explores themes of death, family relationships, regret, and the fragile boundary separating life from the afterlife, employing elements of fantasy to examine profoundly human emotions and moral questions.

2.3. Dramatic Works

Ādil Kāmil's literary career began with playwriting. In 1938, he wrote a play entitled *Shubbān Kuhūl*, followed in early 1939 by *Fīrān al-Markab*, which he submitted to a competition organized by a nationalist literary group. Although the play received an award, it was neither staged nor subsequently published or even mentioned in later theatrical compilations. In 1940, Kāmil completed *Wayk 'Antar*, which he was ultimately obliged to publish at his own expense. When Kāmil approached the nationalist group with the proposal of staging *Wayk 'Antar*, Zakī Ṭulaymāt (d. 1982) declined the request, explaining that he lacked the authority to approve such a production. Faced with repeated obstacles throughout his theatrical career and discouraged by the limited recognition of his efforts, Kāmil gradually turned his attention to novel writing. In 1964, the play was substantially revised under the new title *'Antar wa Anjah* and was eventually staged by a modern theatre company. Its language was also adapted from Classical Arabic (*fuṣḥā*) into Egyptian colloquial Arabic (*'āmmiyyah*). The production was warmly received by critics, some of whom described it as "*one of the finest dramatic works produced by modern Egyptian theatre*" (Ḥāfīz, p. 91). Through this work, Kāmil offered a subtle and artistically refined critique of the unequal relationship between the wealthy and the poor in Egyptian society (Nakkāsh, p. 109).

In *Fīrān al-Markab*, Kāmil employs the metaphor of rats to portray opportunistic individuals. He encapsulates this idea in the following observation: "*They remain comfortably settled in the finest part of the ship without doing any work, but the moment the ship begins to sink, you find them among the very first to flee.*" (Ḥāfīz, p. 89). At a time when Egyptian theatre was largely dominated by productions intended primarily for entertainment and moral instruction, *Fīrān al-Markab* stood out as a work of considerable literary and dramatic substance (Ḥāfīz, p. 89).

2.4. Work Adapted for the Cinema

One of Ādil Kāmil's works was adapted into a feature film under the title *al-Ba 'ḍ Ya 'īsh Marratayn* (*Some Live Twice*). Produced by Kamāl 'Aṭiyyah, the film stars Yaḥyā Shāhīn and Mājīdah al-Khaṭīb in the leading roles, with a supporting cast that includes Sanā' Jamīl, Ṣalāḥ Maṣṣūr, 'Abd al-Mun'im al-Madbūlī, and Mushīrah Ismā'īl. Combining elements of fantasy and drama, the film was released on 14 June 1971 and revolves around the spirit of a man named Aḥmad, who continues to exist within an ancient historical artifact after his death.

The story portrays the consequences of parental neglect within a middle-class family. The mother, an educator overwhelmed by professional responsibilities, has little time for her children, while the father devotes himself almost exclusively to the study of antiquities, neglecting both his wife and family. As a result of this indifference, the youngest son develops a habit of stealing, while one of the couple's two daughters grows up with a weak and vulnerable personality.

Unable to endure the gradual disintegration of his family, the father suffers a psychological breakdown and ultimately wishes to escape his life through death. Following his death, however, his spirit becomes mysteriously attached to an ancient artifact that he had previously discovered. Possessing this object enables Aḥmad to appear and disappear at will. Although invisible to most people, he can be seen only by his daughter and one of his close friends. Returning to his family in this supernatural form, he succeeds within forty days in restoring the domestic harmony that he had failed to establish during his lifetime.

The film bears a striking resemblance to Kāmil's short story *al-Mu'āmarah*. In both works, the deceased protagonist's body remains hidden in a cupboard, he is granted a forty-day period before his final departure, and only his daughter and a close friend are able to perceive him. The principal difference lies in the composition of the family: whereas *al-Mu'āmarah* features three daughters, all of whom are university students, the film presents two daughters and a younger son named Hishām, who steals despite having no material need to do so. Running for ninety-nine minutes, the film ultimately conveys the message that life does not grant a second opportunity to those who neglect their responsibilities toward their families. In this respect, it may also be argued that Kāmil's work reflects the influence of H. G. Wells's science fiction novel *The Invisible Man* (1897), particularly in its treatment of invisibility as a narrative device through which the protagonist observes and attempts to reshape the lives of others.

Conclusion

The development of the modern Arabic novel, particularly in the Egyptian context, is generally divided into three major phases: the formative period, the developmental period, and the Golden Age. Ādil Kāmil occupies an important position among the writers who contributed to the formative and developmental stages of this literary tradition. Although he pursued law as his primary profession, Kāmil produced works in a variety of literary genres during the years in which he remained active as a writer. The Harāfīsh literary circle served as one of the principal intellectual forums through which he engaged with the leading literary figures and intellectuals of his generation. While he began his literary career as a playwright, it was his first novel, *Malik min Shu'ā'*, inspired by the history of ancient Egypt, that established his reputation. The extensive preface to his second novel, *Millīm al-Akbar*, may be regarded as an independent work of literary criticism in which he presents a comprehensive critique of Arabic literature and its critical tradition.

In *Malik min Shu'ā'*, Kāmil examines the political, military, and religious dynamics of ancient Egypt. Through this historical setting, he conveys the view that an effective ruler should neither surrender the affairs of state to military authorities nor allow opportunistic religious figures to dominate public life. By illustrating the consequences of misguided political appointments through historical examples, Kāmil simultaneously offers an implicit commentary on the social and political realities of his own time.

Two recurring themes characterize Kāmil's literary output. In his short stories and plays, generational and social-class conflict occupy a central place, while his novels combine these themes with broader concerns relating to revolution and war. In *Malik min Shu'ā'*, generational conflict is expressed through the relationship between the pharaoh and the crown prince, whereas the idea of revolution is embodied in the struggle between the old religious order and Akhenaten's new monotheistic faith. In *Millīm al-Akbar*, the concept of revolution is represented symbolically through the character who rents an abandoned fortress. From a literary perspective, *Malik min Shu'ā'* may be classified as a Romantic novel, whereas *Millīm al-Akbar* displays predominantly realist characteristics. By contrast, Kāmil's short stories are generally constructed in a symbolic or allegorical mode. Across all of his writings, he consistently employs an elegant and highly formal variety of Arabic, making only minimal use of colloquial expressions.

Through both his literary works and his penetrating critiques of Arabic literature, as well as the themes he explored, Ādil Kāmil emerges as an intellectual whose contributions merit far greater scholarly attention than they have thus far received. Nevertheless, his legacy has remained largely overshadowed within the history of modern Arabic literature, and his name is still virtually unknown in Turkish scholarship. Rather than claiming to provide a comprehensive account of Kāmil's life and works, the present study seeks to introduce this neglected author and to encourage further research that will contribute to a more complete understanding of his literary and intellectual legacy.

www.turkishstudies.net/religion

Turkish Studies - Comparative Religious Studies

eISSN: 2667-5544

ANKARA SCIENCE
UNIVERSITY

Âdil Kâmil'in Hayatına ve Eserlerine Genel Bir Bakış*

Giriş

Âdil Kâmil'in hayatı ve eserlerine geçmeden önce modern Arap romanının gelişim evreleri hakkında kısaca bilgi verilmiştir.

XIX. yüzyıla gelindiğinde Arap romanı Cahiliye döneminden beri Arap edebiyatındaki en seçkin tür olan şiirle rekabet eder hale gelmiş hatta deyim yerindeyse onun tahtına oturmuştur. Bu süreçte yazılan romanlar Arap ülkelerinin üzerinde durduğu pek çok siyasi, edebî, fikrî ve sanatsal konuları ele almış, aydın kesim ise bu romanlarda ya anlatıcı ya da roman karakterlerinden biri olarak yerini almıştır. (Kaysûme, 2013, s. 71)

Kendine has birtakım özellikleri olmasının yanı sıra ilk Arap romanı deneyimlerini üslup ve amaç olarak belirli evrelere ayırmak oldukça güçtür. Bununla birlikte Mansur Kaysûme Arap romanını üç dönemde ele almaktadır:

“Hazırlık Dönemi: Bu dönem XIX. yy. sonlarından XX. yy. başlarına kadar olan süreyi kapsar. Bu da Ali Mübârek'in 'Alemler'din ve Aîşe Teymûr'un Netâicü'l-ahvâl ve 'l-akvâl adlı eserini çıkardığı 1882 yılından 1912'de çıkan Muhammed Lütfî Cum'a'nın Leyâlî'r-rûhi'l-hâil ve Corcî Zeydân'ın Fetâtü'l-Kayrevân adlı romanları ile 1913 yılında yine Corcî Zeydân'ın çıkardığı Salâhuddîn ve mekâidü'l-haşşâşin adlı romana kadar geçen dönemi içine alır.

Kuruluş Dönemi: 1914-1952 yılları arasını kapsayan ve İhsân Abdülkuddûs'un Ene Hurra ve Muhammed Abdülhalîm Abdullah (ö. 1970)'in Şemsü'l-harîf'i gibi pek çok romanın ortaya çıktığı süreci içine alan dönemdir. Gazeteci, araştırmacı ve roman yazarı olan Muhammed Hüseyin Heykel bu dönemin en meşhur romancılarından. Zeyneb ve Hâkezâ hulikat adında iki romanı vardır. Zeyneb romanı kendinden önce çıkan romanlara kıyasla Arap romantik romanlarının ilki kabul edilir.

Altın Çağ: Modern Arap romanını altın çağına ikinci nesil olarak kabul edilen ve aralarında Necîb Mahfûz, Abdülhalîm Cevdet es-Sehhâr, Âdil Kâmil, Abdülhalîm Abdullah, İhsân Abdülkuddûs'un olduğu yazarlar taşımıştır. Realist roman İkinci Dünya Savaşı öncesinde Necîb Mahfûz'un romanlarında da görüleceği üzere daha çok fert-toplum ilişkisi üzerinde durmuştur. Arap realist roman ile romantik roman, aralarındaki ortak noktalara rağmen içeriği, araştırma sahası, felsefesi ve fikrî dayanağı açısından birbirinden farklıdır. Arap realist romanı birincisi 1919-1945 ikincisi ise 1945-1952 yılları arasını kapsayan iki ayrı dönemde ele alınır. Her ne kadar ikinci dönem, romantik dönemle eş zamanlı olsa da bu daha çok Mısır romanı baz alınarak yapılmış bir tasniftir (Kaysûme, ss. 71-88).”

Arap romanının konularının şekillenmesinde ve dönemlere ayrılmasında savaş ve devrim gibi önemli sosyal ve siyasal olayların olduğu rahatlıkla söylenebilir. Arap romanını altın çağına ise ikinci nesil olarak kabul edilen Necîb Mahfûz, Abdülhalîm Cevdet es-Sehhâr, Âdil Kâmil, Abdülhalîm Abdullah gibi yazarlar taşımıştır. Bu çalışmada Âdil Kâmil'in hayatı ve eserleri

* Bu çalışma, “Âdil Kâmil ve Melik Min Şu'â' Adlı Romanının İncelenmesi” başlıklı doktora tezinden türetilmiştir.

hakkında bilgi verilmiş, yaşadığı dönemi eserlerine nasıl aktardığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Modern Arap edebiyatı denince akla ilk gelen isim Necib Mahfûz olsa da Âdil Kâmil'in de en az Necib Mahfûz kadar önemli bir yazar olduğuna dikkat çekilmiştir.

1. Âdil Kâmil'in Hayatı

Âdil Kâmil 27 Kasım 1916 yılında Kahire'de doğmuştur. Çocukluğundan beri edebiyata ilgi duyan yazar, avukat olan babasının yönlendirmesiyle hukuk fakültesine kayıt yaptırmıştır. Edebiyat mezunlarının öğretmenlik mesleği hâricinde istihdam alanının bulunmaması ve Kâmil'in azınlık durumunda olan Hristiyan aileye mensup olması babasının bu yönlendirmesindeki makul sebeplerdir. (Hâfız, 1966, ss. 85-86). 1936 yılında hukuk fakültesinden mezun olan Âdil Kâmil'in yaşının küçüklüğü, baroya kaydı önünde bir engel teşkil etse de onun edebiyata daha fazla zaman ayırmasına imkân vermiştir. Hukuk bürosu açmak için beklediği bu süreçte Arap ve dünya klasiklerini okuyan yazar, edebî yeteneğini geliştirmiştir. (Hâfız, s. 86). 1936 yılından itibaren başlayan bu bekleyiş 1939 yılına kadar sürmüş, bu süreçte Âdil Kâmil temel edebiyat kitaplarını ve usta yazarların kitaplarını okumuş, tiyatrodan, şiire ve romana kadar edebiyatın muhtelif alanlarında kapsamlı birikime sahip olmuştur. Yabancı dil bildiği için de çeviriyle yetinmemiş, bu verimli sahada Batı romanını ve Yunan tiyatrosunu kaynağından okumuştur (Hâfız, ss. 86-87).

Âdil Kâmil, kendi imkânlarıyla 1938 yılında *Şubbân kühûl*, *Fîrânû'l-merkeb* başlıklı öykülerini neşretmiş, 1945 yılında da *Veyk Anter* adlı tiyatro metnini yazmıştır. 1940'lı yıllarda *el-Muktetaf* dergisinde pek çok öykü yayımlamıştır. Ocak 1943'te yayımladığı *Dabâb ve Remâd* bunların en önemlilerindendir. Yazar, edebiyat alanında ismini antik Mısır tarihinden ilham alarak kaleme aldığı *Melik min şu 'â'* adlı romanla duyurmuştur. Lecnetü'n-neşr li'l-câmi' iyyîn tarafından neşredilen bu ilk romanı edebiyatçıların ve eleştirmenlerin beğenisini kazanmış, 1943 yılında Arap Dil Akademisi tarafından birincilik ödülüne layık görülmüştür. Aynı yarışmada Necib Mahfûz *Kifâhu Tibe* romanıyla ikinci olmuştur. Yazar aynı yıl *Millîm el-Ekber* romanını yayımlamıştır. *Millîm el-Ekber* romanının Arap Dil Akademisine reddedilmesi üzerine edebiyattan uzaklaşarak asıl mesleği avukatlığa dönmüştür (Hâfız, ss. 86-87). Edebiyat alanına tekrar dönüş yapan Kâmil *el-Hal ve'r-rabt* ve *Münâveşe 'ale'l-hudûd* isimli romanları yazmış, bu iki roman 1993 yılında tek bir cilt hâlinde Dârul-hilâl'de *el-Hal ve'r-rabt* ismiyle yayımlanmıştır (Sadık, 2013, s. 152) 1995 yılında Amerika'ya taşınan yazar 10 Ocak 2005'te vefat etmiştir.⁴

1.1. Edebiyata İlgisi

Âdil Kâmil'in edebî hayatında dönemin senaristleri, roman ve öykü yazarları gibi farklı meslek gruplarından oluşan Harâfîş⁵ grubunun önemli bir yeri vardır. Harâfîş, Necib Mahfûz, Âdil Kâmil, Ali Ahmed Bâkesir, Yusuf Cevher gibi edebiyat hayatının ilk yıllarında Maarif Bakanlığı ödülünü kazanmış bir grup genç tarafından kurulmuştur. Önceleri farklı sebeplerle kahvehanelerde toplanan el-Abbâsiyye grubuna mensup dönemin genç edebiyatçıları, edebiyat ve senaryo yazımı amacıyla Harâfîş bünyesinde bir araya gelmiştir. Kahire'nin sokaklarında ve kahvehanelerinde başlayan haftalık toplantılar önce Muhammed Afîf'in Herem'deki evinde, onun ölümünden sonra da Âdil Kâmil'in ev sahipliğinde sürdürülmüştür (Nakkâş, 1997, s. 108).

⁴ Dâru'l-kerme yayınları tarafından baskısı yapılan *Melik min şu 'â'* isimli romanın arka kapağında Âdil Kâmil'in hayatına kısaca yer verilmiş, aralarında Necib Mahfûz'un da bulunduğu edebiyatçıların ve yazarların Âdil Kâmil ve romanına dair kısa görüşlerine yer verilmiştir. Mahfûz'un Kâmil hakkında "*Tartışmasız bizim neslimizin önde gelen yazarlarından*." ifadesi de oldukça önemlidir.

⁵ Harâfîş kavramı Mısır'da Memlûkler zamanından beri bilinen bir kavram olup pazarcılara ayyâr, yol kesicilerine ayyâk, kötü ahlâklı olanlarına ise zaâr denirdi (Yılmaz, 2017, s. 525). İşlediği cinayetler sebebiyle diyetinin kabilesine yüklendiği, ailesi ve aşireti tarafından dışlanan, yol kesmeyi, çapulculuk ve baskını meslek edinen kişi anlamına gelen müfredi *su'lûk* çoğulu *sa'âlik* olan kelime harâfîşle aynı anlama gelmektedir (Durmuş, 2019, s. 528.). Birçok kişi bu kelimeyi ilk harfi fethalı *صعلوك* şeklinde okumuşsa da doğrusu ilk harfinin zammesiyle *صعلوك* şeklindedir (İbnü'l-Cevzî, 2006, s. 129). Ayrıca bu kelime lügatte "fakir" anlamına da gelmektedir (Fîrûzâbâdî, 1987, s. 1221).

Necîb Mahfûz, Harâfîş'ten önce kurulan ve aralarında Mustafa Kâzım, Edhem Receb ve kendisinin de bulunduğu el-Abbâsiyye grubunun el-Abbâsiyye'de Urâbî isimli kahvehanede haftalık toplantılar yaptığını, fakat bu grubun edebiyatla bir âlâkasının bulunmadığını söyler (Nakkâş, s.106).

Âdil Kâmil yazdıklarıyla toplumdaki zulmü ve yanlışları değiştirebileceğine dair hayale kapılmış, birkaç eser ortaya koyduktan sonra toplum değişmemiş, yalnızca edebî yansımalarına şahit olmuştur. Bu hayali gerçekleşmediği için de edebiyat alanından uzaklaşmıştır. Necîb Mahfûz ise toplumdaki sorunların bir kâbus olduğuna, bu kâbusun da kısa sürede bitmeyeceğine inanarak yazmaya devam etmiş ve Kâmil'in yaşadığı hayal kırıklığına aldırış etmemiştir. Recaî Nakkâş, Necîb Mahfûz ile Âdil Kâmil'in edebiyat noktasındaki farkını, 1964 yılında *Cerîdetü'l-cumhûriyye*'de yazdığı *Beyne'l-hulm ve'l-kâbûs* adlı makalede ele almıştır. Necîb Mahfûz bu gruptaki arkadaşlarının yaşadığı trajedilerden esinlenmiş, romanlarında bu kişilere karakter olarak yer vermiştir. Örneğin Salâh Câhîn'in rahatsızlığı dolayısıyla aşırı derecede ağrı kesici ilaç içerek vefat etmesinden oldukça etkilenmiş, *Kuştimur* romanında bu kişinin trajedisine yer vermiştir. Okurların tam olarak anlamaması için de ufak değişikliklerle bu kişiyi romanına dâhil etmiştir (Nakkâş, s. 109).

Necîb Mahfûz, Âdil Kâmil'in *Melik min şu'â'* ve *Millîm el-Ekber* romanlarıyla eleştirmenlerin ve okurların beğenisini kazandığını fakat edebiyatın hakkında şüpheye düşüp asıl mesleği olan avukatlığa döndüğünü söyler. Tanıştıklarında maddi durumunun çok iyi olduğunu, Kahire'de araçların sınırlı sayıda olduğu ve sahiplerinin ismiyle bilindiği bir dönemde özel bir arabasının olduğunu, arkadaşlarının onu âyân sınıfından kabul ettiklerini söylemiştir. Kâmil'in edebiyat serüveni, iki roman yazdıktan sonra dikkatleri üzerine çeken ve bir anda yazmaktan vazgeçen Ahmed Zeki Mahlûf'la benzerlik göstermektedir (Nakkâş, s. 110).

Kâmil, edebiyatı bırakıp asıl mesleği olan avukatlığa dönmesini şu şekilde ifade etmektedir:

“Edebiyat benim için hayat demektir... onu oldukça önemli ve hatta kutsal sayıyordum... kendi imkânlarımla bastırduğum romanları neredeyse bir kişi bile okumamış, yazdığım tiyatro eserlerine önem verilmemişti... kendimi aklını başından alan damada karşı süslenip püslenen sonrasında da damadı bulamayan gelin gibi hissettim. O dönem etrafıma baktım, birçok edebiyatçı kahvehanelerin müdavimiydi. Ben de tıpkı edebiyatı bırakıp kasap dükkânı açan Mısırlı eski şâir Hüseyin Cezzâr'ın yaptığını yaptım.” (Hâfız, s. 88).

Arap Dil Akademisi tarafından düzenlenen yarışmaya Âdil Kâmil'in romanıyla birlikte toplam on sekiz roman katılmış, bu romanlardan çoğu da Âdil Kâmil'in romanında ele aldığı firavun tarihini konu edinmiştir. Yazarımızla birlikte ödül alan Ali Ahmed Bâkesîr, Yusuf Cevher, Hüseyin Afîfî ve Necîb Mahfûz yazmaktan vazgeçmemiş, farklı alanlarda ödüller kazanmıştır. Âdil Kâmil ve Necîb Mahfûz'un ilk tanışmaları da bu yarışmanın ödül töreninde gerçekleşmiştir (Hâfız, s. 88) Yarışma sonuçları aylar sonra ilan edildiğinde Âdil Kâmil ikinci romanını yazmıştır.

2. Eserleri

Âdil Kâmil tiyatro, roman ve öykü türlerinde pek çok eser kaleme almış üretken bir yazardır. Bu eserlerin bazıları günümüze ulaşmış, bazıları da yazar hakkında yazılan makalelerde yalnızca isim olarak zikredilmiş ve kayıp eser şeklinde açıklama yapılmıştır. Âdil Kâmil'le yapılan söyleşilerde bizzat kendisi, sebepsiz yere yırtıp attığı romanından bahsetmektedir. Öyküleri *el-Âdâb* ve *İbdâ'* gibi dergilerde yayımlanan Âdil Kâmil'in beyaz perdeye aktarılan bir eseri de bulunmaktadır.

2.1. Romanları

Âdil Kâmil *Melik min şu'â'* ve *Millîm el-Ekber* romanlarını art arda yazmış yazarlık ve edebiyatın gördüğü değer noktasındaki düşüncesinde değişiklik meydana gelince yazarlığa ara vermiş, asıl mesleği olan avukatlığa dönmüştür. Edebiyata tekrar dönünce *el-Hal ve'r-rabt* ve *Münâveşe 'ale'l-hudûd* adlı romanlarını yazmıştır. Bu romanlardan ilk ikisi incelenmiş, son iki romana ulaşılammıştır.

2.1.1. Melik min şu'â'

Elimizde romanın 1941 yılında *Dâru'l-kerme* tarafından yapılmış baskısı bulunmaktadır. Romanın 280 sayfaya ve 20 cm ebat ölçüsüne sahip olduğu ön kapak resminde görülmektedir. Kapakta verilen Akhenaton resminin ise sanatçı James Horan (ö. 1945)'a ait olduğu ve Herbert George Wells (ö. 1946)'ın 1921 yılında yazdığı orijinal ismi *The Outline of History*⁶ olan ve Arapçaya *Mucezû târihi'l-âlem* şeklinde çevrilen kitabın kapak resminden alındığı bilgisi verilmektedir. Roman bir mukaddime ile başlayıp kaynakçayla sona ermektedir. Yazar mukaddimede Akhenaton'un tarihî bir şahsiyet olması sebebiyle takdiminin tarihçilere, sanatsal açıdan ele alınmasının ise edebiyatçılara bırakılmasının daha yerinde olduğunu ifade etmiştir. Romanda geçen her olayın gerçek olduğu, şahsiyetlerin de hayalî olmadığını, bununla birlikte romanın dokusu gereği anlatıyı güçlendirmek için sanatın gerektirdiği ayrıntıların gerçeği yansıtmadığını, buna da tarihçilerin itiraz edemeyeceğini söylemiştir. (Kâmil, 1941, s. 6).

Melik min şu'â', Arap Dil Akademisinin 1943 yılında düzenlediği yarışmada birincilik ödülüne layık görülen eseridir. Eski Mısır'da cereyan eden olayları konu alan tarihi bir romandır. Olaylar daha çok Teb ve bugünkü adıyla Tel-Amarna olan Akhetaton'da yoğunlaşmaktadır. Romanın zamanı ise XVIII. Hanedanlık Krallarından IV. Amenhotep dönemini kapsamaktadır.

Roman, Kraliçe Tiye'nin Tanrı Ra'nın tapınağını dua ve ibadet ederek bir erkek çocuk istemek amacıyla yaptığı ziyaretle başlar. Bu dileği gerçekleşince IV. Amenhotep adında zayıf bir erkek çocuk dünyaya getirir. Bu gencin eğitimi sarayın bilge kişisi Ây üstlenir. Prens, Nefertiti ile tanışınca duyguları, aşkı, özlem ve şefkati zirveye ulaşır. Bu esnada Kral III. Amenhotep hastalanır, prensin tahta çıkması için hazırlıklar başlar. Genç prens vaktinin çoğunu boş işlerle geçirir. Kraliçe Tiye eşinin son zamanlarında yönetime ortak olduğu için Amon kâhinleri de devlet yönetimine müdahil olurlar. IV. Amenhotep'in yönetimi üstlenmesiyle Başkâhin Ptahmus'un liderliğinde entrikalar ve iç karışıklıklar başlar. Kralın inandığı tek tanrı düşüncesi Mısır halkının kaderini belirleyen ve Mısır tapınaklarının gelirlerinin önemli bir kısmını elinde bulunduran Amon kâhinleri ile mücadele eder. Babası III. Amenhotep döneminde başlayan sorunlar kralın Nefertiti ile evlenmesi ile zirveye ulaşır.

Amenhotep, bir rüya görür bu rüyanın etkisiyle ismini Akhenaton olarak değiştirir ve Aton'a ibadet edilmesini açıkça ilan eder. Amon'a ibadet edilmesini yasaklayarak tapınaklardan eski tanrı Amon ismini kaldırıp yerine Aton yazdırır. Kâhinlerin gelir kaynaklarını yeni tanrı Aton'un hizmetinde kullanır.

Akhenaton hükümdarlığı süresince Aton'a ibadet etmek için kurduğu yeni başkentin imar ve inşası ile ilgilenir, en güzel tarzda yapılar inşa eder, her yere ağaçlar dikilir. O dönemde kralın elinde bulundurduğu sömürgeler, bağımsızlıklarını kazanmak için Asya krallarından yardım isterler. Kral bu başkaldırıları karşı herhangi bir askeri girişimde bulunmaz. Ülkenin içinde bulunduğu bu durum karşısında kralın amansız hastalığı iyice nükseder. Bedensel ve zihinsel olarak bitkin hâle gelir. Bu durum Amon kâhinlerine yeni bir fırsat verir. Akhenaton ülkeyi yönetmekten âciz olduğunu anladığında yönetimi Smonkhare'ye devreder. Kral kendisini terk etmeyen eşi Nefertiti'nin yanında vefat eder.

2.1.2. Millîm el-Ekber

1942 yılında yazılan *Millîm el-ekber*, ilk olarak Kasım 1944'te kurucuları arasında yazarın da bulunduğu Lecnetü'n-neşr li'l-câmi'yyîn'de neşredilmiş, Daru'l-kerme yayınları tarafından Necîb Mahfûz'un "Âdil Kâmil ve'l-Harâfiş ve'l-edeb" adlı yazısı da eklenerek 1993 yılında tekrar basılmıştır. Romanın iç kapağında sayfa sayısı ve ebat bilgisi yer almaktadır. Hayrî Şelebi tarafından

⁶ Atatürk'ün dünya tarihinin bir bütün olarak ele alınması konusunda H.G. Wells'in düşüncelerinden istifade ettiği bilinmektedir (Altaş, 2024, s. 234).

yazılmış bir övgüyle başlayan kitap giriş, iki bölüm ve sonuç kısmıyla Necîb Mahfûz'un Âdil Kâmil'le nasıl tanıştığı ve onun edebî kişiliği ve aralarındaki dostluğu kaleme aldığı yazıdan oluşmaktadır. Ayrıca kitabın sonunda Necîb Mahfûz, Hayrî Şelebî, Emîn Reyyân ve Ahmed Abbâs Sâlih'in roman hakkındaki birer cümlelik görüşleriyle Âdil Kâmil'in hayatına kısaca yer verilmiştir. Yazarın hayatının yer aldığı sütunda bir de fotoğrafı bulunmaktadır. Roman, 2020 yılında *The Magnificent Conman of Cairo* ismiyle Velîd el-Müşerref tarafından İngilizceye çevrilmiştir.

Millîm el-Ekber dönemin gazetelerinde yazarlıkla ilgisi olmadığı hâlde gazetenin yazı işlerinde çalışan, aynı zamanda gazete dağıtım işlerini de yürüten, bazen dilenen kimi zaman da uyuşturucu satan Meczûb isimli şahsın oğlu Millîm ile aristokrat bir aile çocuğu olan Hâlid'in yaşadığı olayları konu edinmektedir. Roman, başkahramana yönelik ahlâk, mantık, üslup, Arap dili Arap edebiyatı gibi farklı başlıklardan oluşan yüz elli sayfalık bir bilgilendirmeye başlar. Soru cevap tarzında yazılan bu kısım romanın kahramanı Millîm'in farklı konularda bilgilendirilmesinden ziyade yazarın bu konular hakkındaki düşünce ve eleştirilerinden ibarettir. Mukaddimede Tevfik el-Hakîm, Ahmed Hasan ez-Zeyyât, Ahmed Dayf, Mahmûd Mahmûd, Ahmed Zekî Bek, Ahmed eş-Şâyib gibi yazarların görüşlerine yer verildiği gibi kitap veya makale isimleri ise dipnotlarda zikredilmiştir (Kâmil, ss. 55-80).

Roman farklı konularda kendisine yöneltilen sorulara farklı bakış açısı ve derin bir düşünceyle verilmiş cevaplar içermektedir. Esasında bu romanın mukaddimesi, Âdil Kâmil'in *Millîm el-Ekber*'i ve Necîb Mahfûz'un *es-Serâb* adlı romanını reddeden Arap Dil Akademisine yöneltilen bir eleştiridir. Edebiyat eleştirmenlerinin işlerini gelişi güzel yaptıkları ve yazar şanslıysa romana övgüler yağdırdıklarını, eleştirmenin keyifli olmadığına ise kitaptaki hataları sıraladıklarını anlatır (Kâmil, s. 72-73).

Millîm el-Ekber'in mukaddimesi özelde Arap Dil Akademisi eleştirisi, genelde ise bir edebiyat eleştirisi niteliğindedir. Oldukça sert bir üslupla kaleme alınan bu bölümde Arap edebiyatının ve eleştirisinin anlamdan ziyade şekle odaklandığına vurgu yapılır. Yazar, milattan önce Demokritos'un kısa cümlelerin güzel bir üsluba uygun olmadığını, bu tür cümlelerin üslubu sığ, yavan ve kişiyi etkilemekten uzak olduğunu belirtmekle neredeyse el-Câhız (ö. 255/869)'ın üslûbunu tanıttığını söylemiştir. (Kâmil, s. 52) Yazarın “*Onlarda düşünce karınca kadar zayıf, ifadeler bir fil büyüklüğündedir.*” ifadesi böyle bir anlayışa sahip edebiyatçılara ve edebiyatı garip (anlaşılması güç, kapalı) kelimeleri bir araya getirmekten ibaret görenlere getirdiği eleştiridir. Yazar edebiyat eleştirisinin ise belâgat kurallarının tenkit edilen esere uyarlanması ibaret olduğunu (Kâmil, s. 72) düşünmekte ve bunun ispatı için Abdülkâhir el-Cürçânî (ö. 471/1078-79)'nin *Esrârü'l-belâga*, *Delâilü'l-i'câz*, Ebû Hilâl el-'Askerî (ö. 400/1009)'nin *Kitâbü's-Sînâ'ateyn* ve el-Câhız'ın *el-Beyân ve't-tebyîn* adlı eserlerinden birkaç sayfa çevirmenin yeterli olacağını ifade etmektedir (Kâmil, s. 72). Kâmil burada Arap edebiyatını ve tenkit anlayışını eleştirmekte, lafızların ve cümlelerin haricinde başka bir şeye önem verilmediğini vurgulamaktadır. Onun “*Batılı toplumlar belâgatı zayıf üslup olarak görürken biz bir harf-i cer için savaşıyoruz.*” (Kâmil, s. 72) cümlesi edebiyat anlayışına yönelik başka bir eleştiri ifadesidir. Kendi eleştirilerine şu şekilde devam etmektedir:

“Gözümdeki perde aralandı ve bu dünyanın ebedî ödülünün ancak kıyamet gününde verileceğini gördüm. Ben bu ödülün gelecek nesillerin yolunu aydınlatacak bir ışık olmasını temenni ediyorum. Bu akademi ödülü değerine bakmaksızın dünyadaki hiçbir kişiye verilmez. Şayet Satürn veya Mars'ta da böyle bir akademi varsa ancak oradan bir kişiye verilebilir. Aynı yarışmaya *Serâb* romanıyla katılan ve hayatta alışlagelmiş mevcut durumu romanında yansıtmaya dolayısıyla eleştirilen ve elenen Necîb Mahfûz ise bu akademinin bu tutumuna “*Amaçlar seraba döndü.*” şeklinde ironik bir cevap vermiştir” (Kâmil, ss. 12, 13, 17).

Yayımlandığı dönemde *Millîm el-Ekber* romanı dönemin edebiyatçıları ve köşe yazarları tarafından ilgi görmüş, bu roman hakkında değerlendirme yazıları kaleme alınmıştır. Seyyid Kutub (ö. 1966), Âdil Kâmil'in *Millîm el-Ekber* romanına *er-Risâle* dergisinin Ocak 1945 birinci ve on beşinci sayısında “*Millîm el-Ekber*” başlıklı iki makale yazmıştır. Seyyid Kutub, ilk makalesinde

komisyonun hangi gerekçelerle romanı ödüle layık görmediğini sıraladıktan sonra özellikle mukaddimesine dair yakında bir yazı yazacağını belirterek makalesini sonlandırır. (Kutub, 1945, ss. 10-12). Bu makalenin devamı mahiyetinde olan “Millim el-Ekber-2” makalesinde ise, komisyon kararının yerinde olduğunu belirttikten sonra “Üstâz Âdil” olarak bahsettiği yazarın 128 sayfalık mukaddimesinin tartışma ve eleştiri türünden müstakil bir kitap olarak görülebileceğini söylemiştir. Âdil Kâmil’in eleştirilerinin üslup düzeyinde yoğunlaştığını, bir noktaya kadar haklı olduğunu ama Arap şiiri hakkında söylediklerine gelince bunun maksadı aşmak olduğunu ifade etmiştir. (Kutub, 1945, ss. 66-68).

2.2. Öyküleri

Âdil Kâmil öykülerini *el-Muktetaf*, *el-Âdâb* ve *İbdâ'* gibi dergilerde yayımlamıştır. Bazı dergiler yazarın öyküsünü başlığın hemen altında “yayınlanmamış” notu ve yazarın kısa öz geçmişiyle birlikte yayımlamıştır.

2.2.1 Dabâb ve remâd

Bu öykü Avukat Âdil Kâmil ünvanıyla *el-Muktetaf* dergisinin 1943 Ocak sayısında yayımlanmıştır.⁷ Simgesel veya alegorik nitelikteki bu öykü, yazarın “*Tekrar yazarlığa dönsem aynı şekilde yazmaya devam ederim.*” dediği tarzda yazdığı bir eserdir. (Hâfız, s. 91) Küçük bir şeytanın insan olarak bu dünyada yaşamak istemesi üzerine kurgulanmış bir öyküdür. Onun dünyaya gelişi güneş tutulmasının yaşandığı soğuk bir güne denk gelir. Öyküde yazar bu küçük şeytanın bakış açısıyla özelde Mısır’ı, genelde ise dünyayı ve insanın hislerini açıklar. Oldukça ilginç bir benzetmeyle siyasete de göndermede bulunur. Bir seyisin siyaseti bıraktıktan sonra ahıra tekrar at bakmak için döndüğünde kimsenin onu artık ciddiye almadığını ama öncesinde insanların etrafında ısıklık çalarak tezahürat yapmalarını oldukça gülünç bulur. (Kâmil, 1943, ss. 36-37) Şehrin dışında başlayan gün, bu adam suretindeki şeytanın şehre gidip içini ısıtacak bir şeyler aramaya karar vermesiyle devam eder. Yoluna ilkin bir köy ve arkasından şehir denk gelir. Acıkmıştır, bir lokantada bir şeyler yemek ister fakat bir iki lokma aldıktan sonra iştahı kesilir. Tam o esnada gözüne yolun karşı tarafında duran siyah giyimli, orta boylu bir genç kız ilişir. Hesabı öder, kızı takip eder. Genç kız bir kütüphaneye girer ve sorumludan gençliğinin ilk yıllarında ölmüş, insanların onun ölümünden sonra bu gencin kendileri gibi biri olmadığını aksine onun gökten aralarına gönderilmiş yüce bir ruh olduğunu anlatan divanı sorar. Kütüphanecinin böyle bir kitabın olmadığını söylemesi üzerine şeytan kitabı alır ve kıza verir, kız teşekkür eder ama genç hiçbir şey söylemez ve “*Keşke saçların da siyah olsaydı.*” der. Genç kız “*Renklere önem veriyorsunuz öyleyse*” diye karşılık verir. O da “*Renklere değil, renklerin verdiği ilhama önem veriyorum*” der. Kütüphanede başlayan bu tanışmadan sonra iki genç birlikte sokaklarda yürür. Genç erkek, kızdan kendisini sevmesini ister. Kız ise gencin buna hazır olmadığını, kendisinden çocuk yapmaya hazır olup olmadığını sorar. Şeytan ise hayattan nefret ettiğini, böyle bir isteğin kişiyi yaşama isteği ve hayata tutunmaya zorladığını söyler (Kâmil, ss. 37-46).

Dünyada yaşama isteğinin sembolik bir tarzda ele alındığı bu öyküde yazar, kişinin dünya hayatını bir güne sığdırdığını, bu hayatın sevgi olmaksızın oldukça soğuk ve sevimsiz olacağını, çocukların ise insanın bu dünyada daha fazla kalma isteğini artırdığını edebî bir dille anlatmaktadır. Hâkim bir bakış açısıyla ele alınan öyküde başlığa uygun olarak fazla bir karakter bulunmamaktadır. Başlıktaki *Dabâb*’ın insanın sisli ve buğulu bir pencereden bu dünyaya bakışını, *Remâd*’ın ise insanın

⁷ <https://archive.org/details/al-muqtataf-magazine/%D8%A7%D9%84%D9%85%D9%82%D8%AA%D8%B7%D9%81%20-1943/page/n33/mode/1up>, erişim tarihi: 09.12.2025. Yazarın bu öyküsü aynı zamanda *Ekâsîs* isimli öykü kitabında da yer almaktadır. Mezkûr kitap; Necîb Mahfûz, Mahmûd Teymûr ve Abdülhamîd Cevdet es-Sehhâr gibi usta kalemlerin öykülerini tarihleriyle birlikte ihtiva etmesi sebebiyle önemlidir (el-Mâzinî vd., t.y., ss. 96-123).

iç dünyasını sembolize ettiğini, bu sis ve bulutu ancak sevginin dağıtabileceğini söylemek mümkündür.

Dabâb ve remâd öyküsü Fârûk Şûşa'nın program yapımcılığını üstlendiği dönemin Kâhire Radyosunda yayınlanmış, ödüle layık görülünce de Âdil Kâmil, ödülü radyoya birlikte geldiği arkadaşı Sibâî'ye vermiştir (Feyyâz, 1987, s. 124).

2.2.2. Veyk Thutmose

Arapça yazılışıyla *ويك تحتمس* başlığını taşıyan öykü (Kâmil, 1993, ss. 55-64), başlığının hemen altındaki “*Yazar, kahramanlarını kendisi mi yaratır yoksa bu kahramanlar, kendilerine can verildiğinde kontrolü ellerine mi alır?*” sorusu, bir yazarın yazım esnasında oluşturduğu karakterlerle yazar arasında oluşan bağı göstermektedir. Âdil Kâmil bu öyküsü özelinde yazım esnasında kendi iç dünyasında cereyan eden yazar ve kahramanların hikayesini anlatmıştır. Kendisini roman kahramanlarını seven yazarlardan biri olarak addeden Kâmil, Hatşepsut ve Thutmose’u hasta yatağında bıraktıktan sonra birkaç gün not defterini açıp hiçbir şey yazmadan tekrar romana kaldığı yerden devam edeceği sırada, kahramanın ona sanki bir şeyler söyleyecekmiş hissine kapıldığını söyler (Kâmil, s. 56). Ömrü entrikalarla geçmiş bir kral olan Thutmose bu bekleyişe çok fazla dayanamaz ve yazarın da engel olamayacağı bir isyan başlatır. Bir ara kaybolan Thutmose’u ararken onu bahçede bir çadır kurmuş ve etrafına da herkesi toplamış bir hâlde görür. Yazarın elinde ise sadece sarayın hizmetçileri, Nil nehri, güneş ve ötüşen kuşlar kalmıştır. Tam da bu noktada yazar karakter üzerindeki kontrolü kaybetmiştir. Bunun üzerine yazmayı bırakır, günler sonra bir arkadaşı Thutmose’u sokaklarda kolye satarken gördüğünü, meyhanelerde başkâhinle bira yudumladıklarını, milletin diline düştüklerini söyler. Kendisi de Ezher meydanında bir kafede otururken tuhaf giyimli birinin bisiklet kornasına uzun uzun basarak dolaştığını görür. İyice yaklaştığında bunun Thutmose olduğunu fark eder.

Bir tiyatro molasında birinci perdeden sonra tiyatro çalışanlarından biri yazarın kulağına bir şahsın kendisiyle görüşmek istediğini söyler. Çalışanı takip ettiğinde Thutmose’un kaşlarını çatmış bir şekilde kendisini beklediğini görür. İlk kolye ve mücevherlerinden elde ettiği bütün parayı bitirdiği için kendisinden borç isteyeceğini zanneder ama Thutmose, “*Ey yazar işe ne zaman döneceğiz?*” diye sorar. Yazar da “*Kontrol sende mi yoksa bende mi?*” diye karşılık verdiğinde Thutmose “*Sen hareket ettireceksin ben ilerleyeceğim.*” dediğinde yazar: “*Hayâl aleminin bizim yaşadığımız gerçek alemden daha güzel olduğunu anladım.*” der ve Thutmose da “*Öyleyse yarın başlıyoruz.*” şeklinde îmâda bulunur (Kâmil, s. 64).

Yazar, bu öyküde hem başkarakterle kurduğu duygusal bağı ve tarihi bir kişilik Thutmose ve kraliçe Hatşepsut’u anlatmıştır. Böylelikle okuyucu bir taraftan öykü arasına yerleştirilmiş yazarın hayal dünyasındaki yazar-başkarakter ilişkisini, diğer taraftan asıl öykü konusu olan kral ve hasta kraliçenin yaşadıklarını takip etmektedir.

2.2.3. el-Kıssatü'l-melikiyye

Bu öykü, basit bir memur olarak başlayıp üst düzey yöneticiliğe kadar terfi eden Sâmî Abdülilâh'ın makam arabası, korumaları, ev ve işi arasında geçen hayatını konu almaktadır. Öyküde kralın konuşmalarını dinleyip tahlil eden ve ona yaranmaktan başka bir amacı olmayan Sâmî'nin bakış açısıyla insan-zaman ilişkisi anlatılır (Kâmil 1979, ss. 42-47). Kralın konuşmalarından birinde geçen “*Fikirler yaşlanmaz, insan ölür fakat fikirleri yayılır ve gelişir.*” cümlesi öyküye damgasını vurmaktadır. Öykü, yirmi beş yıllık memuriyet hayatı Sâmî Abdülilâh'a çok şey vermiş olsa da onun farkına varmadığı gökyüzünün güzelliğine, çocukların oyun oynarken hissettiği mutluluğa, yağmurda ıslanmanın verdiği huzura dikkat çekmektedir. Giderek artan mide rahatsızlığı, her aynaya baktığında eski parlaklığından eser kalmayan yüzüyle zamana meydan okumaya çalışsa ve krala güvense de yağmurlu bir günde doktoru Sâmî'nin tedavisine geç kalır ve kral da düşer.

Bürokratik hayatın tekdüzeliğine gönderme yapan öykü, kısılgına rağmen ve karakterin makam arabasında şoförüyle olan diyalogları ve iç monologlarıyla önemli mesajlar vermektedir.

2.2.4. el-Müâmere

İbdâ' dergisinin 1993 Mart sayısında yayımlanan öykü, başlığının hemen altındaki "henüz basılmamış" notuyla okuyucuya sunulur. Âdil Kâmil'den "büyük yazarımız" diye söz eden dergi yarım asra yakın yazmaktan uzak duran yazara bir teşekkürle başlar, benzer yazıların gelmesi temennisiyle devam eder.

Öykü, devlet memuru bir baba ve kendisi gibi memur olan anne ve her biri üniversite okuyan üç çocuk hakkında bilgi verilerek başlar. Öyküde eve sarhoş gelen babanın eşi ve çocuklarıyla tartıştıktan sonra kalp krizi geçirip ölmesinin ardından kendisine kabre girmeden kırk gün daha mühlet verilmesi ve bu süreçte yaşananlar işlenmektedir. Cesedin bir dolapta kalması şartıyla kendisine izin verilen kahraman, aile fertlerine sokakta dolaşırken gözükse de yalnızca en küçük kızı ve yakın arkadaşlarıyla konuşmaktadır (Kâmil, 1993, ss. 10-23).

2.3. Tiyatro Eserleri

Âdil Kâmil'in yazarlık serüveni tiyatroyla başlamıştır. 1938 yılında *Şübbân kühûl* isimli tiyatro eserini, 1939 yılının başlarında ise milliyetçi grubun yarışmasına sunduğu *Fîrânü'l-merkeb* isimli tiyatro eserini kaleme almıştır. Ödül kazanmasına rağmen bu tiyatro eseri herhangi bir gösteride sahnelenmemiş veya bir kitapta zikredilmemiştir. 1940 yılında ise *Veyk Anter*'i yazmış ve kendi imkanlarıyla bastırmak zorunda kalmıştır. *Veyk Anter*'in sahnelenmesi için milliyetçi gruba teklif götürdüğünde Zekî Talimât (ö. 1982) böyle bir yetkiye sahip olmadığını gerekçe göstererek bu teklifi kabul etmemiştir. Tiyatro yolculuğunda önüne çıkan bu engeller ve çabalarının boşa çıkması sebebiyle romana yönelmiştir. Bu eser *'Anter ve Enceh* ismiyle 1964 yılında tekrar yazılmış, modern bir tiyatro grubu tarafından sahnelenmiştir. Dili de fushâdan âmmîceye dönüştürülmüş ve eleştirmenlerce "modern Mısır tiyatrosunun tanıdığı en güzel dramatik çalışma" şeklinde yorumlanmıştır. (Hâfız, s. 91) Kâmil, toplumda zengin tabakanın fakir tabakaya karşı tutumunu sanatsal ve zarif bir biçimde ele almıştır (Nakkâş, s. 109).

Yazar *Fîrânü'l-merkeb* isimli tiyatrosunda fırsatçı insanların durumunu anlatmak için fare benzetmesini kullanmış, "Onlar geminin en güzel yerinde hiçbir iş yapmadan beklerler, ama gemi su almaya başlayınca da onları kaçanların en önünde görürsün." cümlesiyle de bu karaktere sahip kişilerin durumunu özetlemiştir (Hâfız, s. 89). Eğlence ve tavsiyelerle dolu tiyatro anlayışının yaygın olduğu bir dönemde *Fîrânü'l-merkeb*'in içerik olarak iyi bir tiyatro olduğu söylenebilir. (Hâfız, s. 89)

2.4. Sinemaya Uyarlanan Eseri

el-Ba'z ya 'iş merreteyn adlı eseri sinemaya aktarılmıştır. Bu, yapımı Kemâl 'Atıyye'ye ait, başrolünü Yahyâ Şâhîn, Mâcîde el-Hatîb'in üstlendiği, Senâ Cemîl, Salâh Mansûr, Abdülmün'im el-Medbûlî ve Müşîre İsmâîl gibi oyuncuların yer aldığı fantastik ve dramatik bir filmidir. Ahmed'in vefat ettikten sonra târihî eserde yaşayan ruhunu konu alan film 14 Haziran 1971'de gösterime girmiştir.

İş yorgunluğundan çocuklarıyla ilgilenemeyen eğitimci bir anne ve tüm vaktini tarihi eserleri araştırmakla geçiren, eşini ve çocuklarını ihmal eden bir babanın ihmâlkârlığı, küçük oğlunun hırsızlığa alışması ve iki kızından birinin zayıf karakterli biri olarak büyümesiyle sonuçlanır.

Baba ailesinin bu dağılışına tahammül edemez ve psikolojisi bozulur. Baba kayıtsız bir şekilde yaşamaya çalışan bu aileyi bırakarak ölmek ister. Babanın ruhu daha önce bulduğu bir tarihi eserin bünyesinde gizlenir. Bu objeyi elinde tutarak dilediği zaman gözükken dilediğinde ise kaybolan baba Ahmed, yalnızca kızı ve arkadaşı tarafından görülmekte, diğer aile fertleri veya başkalarınınca

görülmemektedir. Aileye bu şekliyle dönen baba, hayatta başaramadığı aile düzenini öldükten sonra kırk gün içinde kurabilir.

Cesedin dolapta saklanması, kendisine kırk gün süre verilmesi, kızı ve yakın arkadaşları tarafından görülebilmesi açısından, yazarın *el-Müâmere* adlı öyküsüyle oldukça benzer bir içeriğe sahiptir. *el-Müâmere*'de üç kızı da üniversite okurken burada iki kızı üniversite okumakta ve en küçük erkek çocuğu Hişâm ise ihtiyacı olmadığı halde hırsızlık yapmaktadır. Doksan dokuz dakika süren filmde ana tema ise “*Kişinin aile düzenini koruması için hayat ona ikinci bir şans vermeyecektir.*” düşüncesidir. Âdil Kâmil'in bu eserinde H.G. Wells'in 1897 yılında neşredilen özgün adı *The Invisible Man* (Görünmez Adam) olan bilim kurgu kitabından esinlendiği söylenebilir.

Sonuç

Modern Arap romanı Mısır özelinde kuruluş, gelişme ve altınçağ olarak üç farklı dönemde ele alınmaktadır. Âdil Kâmil de kuruluş ve gelişme döneminin önemli yazarlarından biridir. Asıl mesleği avukatlık olan ve Kâmil, edebiyat sahasında kaldığı süre zarfında farklı türlerde eserler kaleme almıştır. Harâfiş aralarından Kâmil'in dönemin aydın kesimiyle bir araya geldiği önemli bir buluşma noktasıdır. Yazıma tiyatro yazarlığı ile başlamış olsa da antik Mısır tarihinden esinlenerek yazdığı ilk romanı *Melik min şu'a* ile ismini duyurmuştur. İkinci romanı *Millîm el-Ekber*'in mukaddimesi, yazarın Arap edebiyatına dair müstakil bir eleştiri kitabı niteliğindedir.

Yazar *Melik min şu'a* romanında antik Mısır'da yaşanan olayları siyaset, askeriye ve din üçgeninde ele almıştır. İyi bir yöneticinin halkı ordu ve fırsatçı din adamlarının eline bırakmaması gerektiği mesajını veren yazar, yöneticinin bu önemli kurumlara yaptığı yanlış atamaların muhtemel sonucunu tarihten örnekler vererek sergilemekte ve kendi yaşadığı döneme bir nevi ışık tutmaktadır.

Âdil Kâmil'in öykü ve tiyatrolarında kuşak ve tabaka çatışması, romanlarında ise bu çatışmanın yanı sıra, devrim ve savaş düşüncesi iki önemli olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. *Melik min şu'a* romanında kuşak çatışması firavunla veliaht arasında geçen diyaloglar aracılığıyla, devrim ise eski ve yeni din arasında geçen mücadele kapsamında işlenmektedir. *Millîm el-Ekber* romanında devrim düşüncesi Kale isimli eski bir kaleyi kiralayan karakter üzerinden verilmektedir. *Melik min şu'a* adlı romanın romantik, *Millîm el-Ekber*'in ise realist bir roman olduğu anlaşılmakta, öykülerin ise sembolik bir tarzda kaleme alındığı görülmektedir. Kâmil bütün eserlerinde fasih bir dil kullanmış, âmmîce kelimelere neredeyse hiç yer vermemiştir.

Yazar eserleri, Arap edebiyatına dair eleştirileri ve işlediği temalarla hakkında araştırma yapılmayı fazlasıyla hak eden bir aydındır. Ne var ki yazarın Arap edebiyatında gölgede kaldığı ve ülkemizde de tanınmadığı görülmektedir. Bu mütevâzı çalışmanın Âdil Kâmil'i bütün yönleriyle tanıtmaktan ziyade hakkında yapılacak yeni araştırmalara kapı aralayacağı söylenebilir.

References

- Altaş, S. (2024). Erken Cumhuriyet döneminde dil ve tarih çalışmalarının kaynakları ve Macar Türkologların katkıları. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi* 25, 228-250. <https://doi.org/10.70854/sobbiad.1577895>
- Durmuş, İ. (2019). "Su'lûk". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Ek 2:528-530. Ankara: TDV Yayınları.
- Feyyâz, S. (1987). Âdil Kâmil fârisü'd-dâireti'l-meş'ûme. *el-Hilâl* 7, 116-124.
- el-Fîrûzâbâdî, M. (1987). *el-Kâmûsü'l-muhît*. Beyrut: Müessesetü'r-risâle.
- Hâfız, S. (1966). Âdil Kâmil ve'r-rivâyetü'l-Mısıriyye. *el-Mecelle* 109, 85-98.
- Kâmil, Â (1979). "el-Kıssatü'l-melikiyye". *el-Âdâb* 11, 42-47.
- Kâmil, Â. (1941). *Melik min şu'â'*. Kahire: Dâru'l-kerme.
- Kâmil, Â. (1993). *Millîm el-Ekber*. Kahire: el-Kerme li'n-neşr ve't-tevzî'.
- Kâmil, Â. (1943). Dabâb ve remâd. *el-Muktetaf* 102, 33-46.
- Kâmil, Â. (1993): el-Müâmere". *İbdâ'* 3, 11-23.
- Kâmil, . (1993). Veyk Thutmose. *İbdâ'* 6, 55-64.
- Kaysûme, M. (2013) *İtticâhâtü'r-rivâyeti'l-'Arabîyye fî'n-nısfî's-sânî mine'l-karnî'l-'işrîn*. ed-Dâru't-Tûnisîyye li'l-kitâb.
- Kutub, S. (1945). Millîm el-Ekber. *er-Risâle* 600, 10-12.
- Kutub, S. (1945). Millîm el-Ekber 2. *er-Risâle* 602, 66-68.
- el-Mâzinî, İbrâhim vd. *Ekâsîs*. Kahire: Mektebetü Mısır, t.y.
- Nakkâş, R. (1997). *Safahât min müzekkirâti Necîb Mahfûz*. Kahire Dâru's-şurûk.
- Sadîk, İ.S. (2013). "er-Râvî ve'l-mervî leh fî rivâyâtî Âdil Kâmil". *Mecelletü Cîli'd-dirâsâtî'l-edebîyye ve'l-fikriyye* 1, 150-184.
- Yılmaz, M. (2017, 5-7 Ekim). Necip Mahfuz'un ezilenler romanında kadim bir sosyal grubun izleri; Harafişler. *III. Uluslararası Ahilik Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Sarıyıldız Ofset, 522-531.

ETHICAL DECLARATIONS

Research and Publication Ethics

The author(s) declare that this manuscript is an original work prepared in accordance with the principles of scientific research and publication ethics. The authors declare that scientific and ethical principles were observed throughout the preparation of this study and that all sources consulted have been duly cited in the bibliography. This article is derived from the first author's doctoral dissertation, entitled

“Âdıl Kâmil and An Analysis Of His Novel Titled Malik Min Shu‘â”, which was defended in June 2026 at the Institute of Social Sciences, Erciyes University, Kayseri, under the supervision of the second author. The manuscript has not been previously published and is not currently under consideration for publication elsewhere.

All sources used in the preparation of this study have been properly cited and referenced. The author(s) confirm that the work contains no plagiarism, fabrication, falsification, or manipulation of data. The research findings are presented honestly and transparently in accordance with the principles of academic integrity.

Author Contributions

All authors have significantly contributed to the conception, design, analysis, and preparation of the manuscript. All authors have read and approved the final version of the manuscript and agree to its submission and publication.

Conflict of Interest

The author(s) declare that there is no conflict of interest regarding the publication of this manuscript.

Funding

This research did not receive any specific grant, financial support, or funding from any public, commercial, or non-profit funding agencies.

Artificial Intelligence (AI) Usage Disclosure

During the preparation of this manuscript, artificial intelligence tools may have been used solely for limited purposes such as language editing, translation assistance, and stylistic improvement. Any AI-assisted translations or language corrections were carefully reviewed and verified by the author(s). Artificial intelligence tools were not used to generate the core scientific content, research design, analysis, or scholarly conclusions. All academic responsibility for the content of the manuscript rests entirely with the author(s).

Copyright and Permissions

The author(s) confirm that all necessary permissions for copyrighted materials have been obtained where required and that the manuscript does not violate any intellectual property rights.

Author Approval

All authors confirm that they have read and approved the final version of the manuscript and consent to its submission and publication.

ETİK BEYANLAR**Araştırma ve Yayın Etiği**

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. Makale, birinci yazarın ikinci yazar danışmanlığında Kayseri Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde 2026 yılı Haziran ayında savunulan “Âdil Kâmil ve Melik Min Şu‘â‘ Adlı Romanının İncelenmesi” adlı doktora tezi esas alınarak hazırlanmıştır. Makale daha önce herhangi bir yerde yayımlanmamış olup başka bir dergide değerlendirme sürecinde değildir.

Çalışmada kullanılan tüm kaynaklar akademik kurallara uygun biçimde atıflanmıştır. Yazar(lar), çalışmanın intihal, veri uydurma, veri tahrifi veya manipülasyon içermediğini; araştırma bulgularının bilimsel dürüstlük ilkelerine uygun şekilde sunulduğunu beyan eder.

Yazar Katkısı

Tüm yazarlar çalışmanın tasarlanması, yürütülmesi, analizi ve makalenin hazırlanmasına önemli ölçüde katkı sağlamıştır. Tüm yazarlar makalenin son hâlini okuyup onaylamış ve yayımlanmasını kabul etmiştir.

Çıkar Çatışması

Yazar(lar), bu makalenin yayımlanmasına ilişkin herhangi bir çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder.

Finansal Destek

Bu araştırma herhangi bir kamu kurumu, ticari kuruluş veya kâr amacı gütmeyen kuruluş tarafından finansal olarak desteklenmemiştir.

Yapay Zekâ Kullanım Beyanı

Makalenin hazırlanması sürecinde yapay zekâ araçlarından yalnızca dil düzenleme, çeviri desteği ve anlatım iyileştirmesi amacıyla sınırlı ölçüde yararlanılmış olabilir. Yapay zekâ araçları tarafından yapılan çeviri ve dil düzenlemeleri yazar(lar) tarafından dikkatle kontrol edilmiştir. Yapay zekâ araçları çalışmanın bilimsel içeriğinin, araştırma tasarımının, analizlerinin veya akademik sonuçlarının oluşturulmasında kullanılmamıştır. Makalenin içeriğine ilişkin tüm akademik sorumluluk yazar(lar)a aittir.

Telif Hakları ve İzinler

Yazar(lar), telif hakkı gerektiren materyaller kullanılmışsa gerekli izinlerin alındığını ve çalışmanın herhangi bir fikrî mülkiyet hakkını ihlal etmediğini beyan eder.

Yazar Onayı

Tüm yazarlar makalenin son hâlini okuduklarını, onayladıklarını ve yayımlanmasını kabul ettiklerini beyan eder.

Authors' Contribution Statement / Yazarların Katkı Oranı Beyanı

The researchers' contribution statement is as follows / Araştırmacıların katkı oranı beyanı şu şekildedir:

First author / 1. Yazar %80,

Second author / 2. Yazar %20.